

С(коми)

● Н О Б О І Н С Я В І Т Т О Р

П А Р М А
Н Ы В

● К О М І Њ І Г Р А Д Е З А К І Н

2/12/21
21
21
Њобдинса Виттор

ПАРМА НЫВ

4 торја, 5 јукѳна драма.

Комі пјесајас выѳ медвоѳза поп-
курс дырјі 1929 воми, тајѳ пје-
сасы боотіс којмѳд преміја.

Комі ыгалоѳ анін
СЫКТЫВКАР—1930.

В. А. САВИИ—Дочь Пармы.
Обложка работы В. Полякова.
Отпечатано в типографии
Коми Госиздата
в Сыктывкаре
Тираж 2500
Облит № 78.

В о з к ы в - п ы д ъ ъ і .

Тажö пјесаыс петкөдлө воқö воскөвтөмсö өтi көмi нывлыс, Клавѳилыс (ПАРМА НЫВ). Татыс ты-далө, кущөм лок оласног-пыр көвміс вужны Парма нывлы. Кызi лоi вермагны сещөм оласногыскөд да воны лок оласногсö бертысö, выль олөм вөчысö, об-щественнөй уқ нуөдысö.

Мы-нө колө өктјасын медвојдөр вөчныс? сөрт, оласногсö бергөдны колө, сы сајын i мукөд ужыс сег-га сулалө. Та бокгаң тајө пјесаыс, ме ногөн, абу қик омөль. Мөдкө, мијан көмi пјесајас пөвсыс оз сур ве-гиг өтiк ворсантор нывбаба олөм жылыс. Ем егкө рөч вылыс лөгөдөм драма „Нывбабајас“ (Неверовлөн), да зев сөкыд өктјасын пуктыныс, дај сужетыс важкөд-нын сылөн. Тајө пјесаыс абу сөкыд, поқө быд сөрев-жаын ворсны, дај сужетыс талөн өнiја олөм-жылыс-жык (дыр-на, ме чајта, лоас „выльөн“). Фонсö бөгтөма јөз көтсө оласногыс.

Көт пјесаыслы пормасө (жанр) сетөма „драма“, сөмын тани абу сещөм „сөкыдторјыс“ (мөртөс виөм-ли, мы-ли). Уналатi, гашкө, тешкөд кажитчас, сөмын тајө пјесаыс,—кыз шулөны,—психологiјаа-оласнога серјознөй пјесса. Уна ем тани (торја-нын медбөрја вөчөмас)—i гiмволикаа моментјас, сөмын гiмволикаыс гөгөрвоана быдөнлы, көдi кужө неуна көт өнiја олөм-кузасыс вегкыда мөвпавны.

І ۆ з:

Осип Мітреј—мужік, ар 25.

Степа—сылөн гөтыр, ар 38—40.

Клавді—Степалөн ныв, ар 18.

Өсип—Мітрејлөн бағ, ар 50.

Артіп—зон, ар 20.

Кірө—Мітрејлөн сүвед, ар 35.

Ката—сылөн гөтыр.

Закар—озыр морт, дөвеч, ар 40.

Сіманова— } женотфелса служа-
Мажкова — } шцөјјас.

Мілітсіонер.

1— } поңатөјјас.
2— }

Медвоҗа вöчöм.

Вöчöд Öгip Mитреј ордын. Прöстöј крестанскöј керка пыщкöс. Вескыда отенас тувјын бшалö пишцал. Пызаныв тыр кан сукар, рузöгнан тупöсјас, „сура“ да мукöдтор (тујö мунан кöлуј). Стенас јенжажын öбразјас.

Ар-пом. Асыввоҗ.

1-ја Петкöдчöм.

К л а в ђ и (öтнас, пукалö лабичын, öшиң-дорас, лöсöдö дађ во-лыс: вурлö дöраыо да кыт-сурö кöртишталö. Коник лаби-чын кујлö ноп мешöк, мыјсурö сетчö сöвтыштöма-нин). Öнi сегга, гашкö, гөлöмöј еща лычмунлас. Арга вiҗ чöжсö кöђ iчöвiка красујтчышта. (Виҗöдлö öшиңöд) Öнi другөн сiјö оз-на лок... (Бостö öвны:)

„Петас ескö муса нылöј

Кыа бöрын ме дiнö...

Мамыс тај сiјöс оз лeҗ:

Видчö, нывлыг вöла кутö...

Тажö-ескö абу җик сiҗi-да: мамö-ескö менчым вö-лаöс оз кут, да дађö тај кутö-а. (Ышловзö) да-öд колö-жö вöли, зонмö, ыштыны мамöлы Öгip Mитрејсајас мунныс. Сещöм шалопажтö ескö ез-жö ков пыртны даг бур öвмöс вылад, да мыј сег-га öнi керан. Кисöм ватö, буракö, он-нин курав... фiвја öнi сылы даг ембурвылад i ыҗыдавныд... Ачыс-öд җик кушöн воiс татчö, вегiг нiнöмыс ез вöв... Пагкöмсö i кöмкотсö-на батö покоњниклыг пыр новлис, батö кöлујөн-на пыр вöдiтчи-i... (Виҗöдлö пишцал вылö) Пишцалыс батöлөн-i... Ста-выс батöлөн лöгöдöм... (Ышловзö) да-öд öтi воөн став олöмыс i вежiс, гудыртчи... Менчым быд вогков тујалö, некытчö петавны оз лeҗ-ни...

(Виçодлө гөгөр да өшиңөд щөщ). Сегга-өд нөшта-на ем менам ыжыдыс ыжыд шогыс, вегіг мамөлы от лыгт вигтавныс, дадөыс пола-да. Шуө тај: өні-пө-өд поçө сизісө, дај те-пө абу рөдімөј ныв менам... Мед јен виçас менө сыыс!.. Шуөны тај егкө, јенмыс-пө абу, да код төдас: катыдө ветлыны оз лезлы-а, сени-пө тај егкө быдторсө вигтавлөны-да... Но, өні сегга дадө вөравны мунас-да, коркө гусөңк поçас і сетчө котөртлыны... (Бостө сывы):

Арга војө гөд војө да
Сулалі да пукалі.
Сулалі да пукалі да
Виçөді да видчыгі.
Виçөді да видчыгі да
Менам мусукөј ез лок...

2-д Петкөдчөм.

А р т і п (пырө бөрја кывјассө сылігөн да пырыс-пър сы нег сылөмөн-жө шуд:)

„Тенад мусукуд локтіс да
Шуіс: „Клавџуш, здорово!..“ (Серөктә).

К л а в џ і (первој повзыштө, сегга нарөснө лөгасөм пырыс).
Јөј Артп!.. Мыј сиз пырөмөн щөщ 'өскалівајтан?

А р т і п (пукөө конік лабічө, шапкасө портчө да кіас бергөд-лө). Ме, Клавџі, ынөм... вегіг і дум вылын ез вөв сизө. Пырігөн кыла-те сылан. Час-жө, міга, те-кө сылан-і ме щөщ сылөмөн пыра. Пырі тај со, дај здоровајтчі текөд, сегга ынөм. Збыль, Клавџі, ен лөгас сыыс ме вылө.

К л а в џ і Мыј-нө та воçа петөмыд гулајтны?

А р т і п Воç-нө? Рөгыд-нын, гашкө, луншөркад лоө-да? Öні-өд он і адыв лунсө: југдыштлас ічөтїка дај бөр-нын пемдө. Ме Педө Кірө ордын-нын бу-ра дыр пукалі-і.

К л а в ђ і. ҒаҒө-нө сені-на?

А р т і п. ҒаҒыд і мамыд сенөг. ҒаҒыд Кірөкөд са-
мөкур јуоны. Мамыд егкө нуөдө гортад, да он
богт. Бура гажаөг-һин. Сіјөн і татчө сөгга өдјө-
жык локті: міга, Клавђі, Ғерт көнкө, өтһас бу-
рөщ гортас өні. Колө зев ыжыдтор теныд ві-
ставһы.

К л а в ђ і. Артп, мун ҒаҒө вотөз татыс. Суас-кө, кык-
һанымөс жһопкөдас. Те, гашкө, пышјан, а ме-
нө...

А р т і п (локтө Клавђілаһ). Еһ сецөма пов, Клавђуш.
Оз-һа зік регыдөн воһы. (Пукөб Клавђікөд ортчөн).
Пыр мыјлакө те менө асдһгыд вөтһан. Сіз-һин
кор-гурө сөмын сһн-пыр мунһан те. Өһі ічөтік
стрөка вегкаліс, дај сені он көсјы мекөд горһы-
тыштһы... (Вөрзөдө сојөдыс). Кывзы, Клавђуш...

К л а в ђ і (һещыштөб да ужһас мунө көһік лабічө). дүгдһ-
јөј! Ој-ја-да, суасһы!

А р т і п (четчө, шапкаасө да локтө Клавђі дһнө) Мыј-нө
те сырчһк-һоз кһтһыкаһан, Клавђуш?.. (Пукөб орт-
чөн). Кывзы, Клавђуш.

К л а в ђ і. Час, ҒаҒө вөраліг кості коркө горһытам.
Өһі вај мун, Артп, мун! (Четчө да бөр вај местаө
мунө).

А р т і п (сувтө). Сөгга-өд зев дыр огө аҒыглө. Аскі
батөкөд сортовка леҙһы кајам вөрө, рөштвоөз
гашкө ветһам, вегіг візө пыріг кежлө огө гортө
волө... Клавђуш!..

К л а в ђ і (візөдлө өһһөд) Ој, со локтөһы-һһн? Мун зі-
һа! (Өдјө вурөб).

А р т і п. А, Ғерт, сөгга воан кад-жө-һһн. Но, прөщ-
щажтһы-нө сізкө, Клавђуш! (Өдјө петө).

3-d Петкөдчөм.

К л а в ђ і (өтнас, јурсө лептө сөралг тырји) Өдва мыні...
Ег-кө пөрјав—езі мун ескө... Кыскө тај ем јөјүд:
гортшөрын болгыны кутіс рађејтөм жылыг. Вој-
пукігјасөн-кө-нө јешцө-на-а. Ладнө, ђађө ез су-
да, секи ескө петкөдліс кыкнанымлы звөн, да
јешцө кодјурнад. Зев-өд јона менө вежөктө.

4-d Петкөдчөм.

А р т і п (пыріг мозыс). Ак, те, кульө-муллө, пөрјалө-
мыд тај менө!

К л а в ђ і (повђөмөн). Бара-нын тај-нө локтан? Аттө!
(Сувтө).

А р т і п (матыөтчө Клавђилан). Мыјыг-нө полан? Нөкөн-
на нөкод оз тыдав. (Сувтө пызан дорө). Ҷік пыр му-
на, Клавђуш... Час, бергөдчылөм сајын вігтала-
нын теныд, мыј вөлі көсја өнтајнад...

К л а в ђ і (кіјаснас өвтчө). Ен, ен, ен! Вај, мун татыг
өдјөжык!..

А р т і п. Кывзы, Клавђуш.

К л а в ђ і (пельјассө тупкө). Ен вігтав, ынөм ог кыв-
зы!

А р т і п. Төрыт ме ветлі катыдө да везкавлі комсо-
мольчјас пыщкө... (Гораа). Кылан, Клавђуш?..

К л а в ђ і Вегіг ынөмтор ог кыв. Мун, Артїп, мун!
Ој-ја-да, ђађө суас!.

А р т і п (жугыла нуммунө). Мыјла, бара, сіҶісө ышна-
ган те? Кывзы, ме сөгга төрытнад щөц гіжөі
комсомольчө--богтісны канђідатө... (Шеныштө кінас).
Ен дур, Клавђуш!

К л а в ђ і (пельјассө вөстө да полөмөн өвтчө). дурмін алі
мыј-нө те, Артїп? Мун, шуоны теныд!

А р т і п (сувтö) Сöмын öнi ñекодлы-на та јылыс ен
вiстав. Он-öd?

К л а в ф і Ог, ог... Мун, вај, регыджык! (Кевмысöмөн
Артиплы). Вај мун, Артип!

А р т і п (кутö Клавфiс кiдöс). Мыјла-нö те, Клавфуш,
сещöма полан?..

К л а в ф і (ñещкысöмөн) сґадыс пола... Ој-ја-да, леэ, вај,
да мун-ñиñ, миґа!

А р т і п (мелiа) Он öмöј менö радејт? Ме тај-нö ескö...

К л а в ф і Радејта, радејта!.. Модыс коркö сґадö вö-
равны кајас-да... Öнi мун.

А р т і п (шымыртöмөн кутлö Клавфiс) Мед-öd ескö важөн
сiэ шуиñ, Клавфуш!

К л а в ф і (тиралö) Мед-жö ескö шогыс ез вöв менам!
(Щöщ кутлö)

5-d Петкöдчöм.

С т е п а (пырö, адэ кутчыөлмсö да чујмö) Бласлö кристос?
Клавфi? (Клавфi да Артип летчысöны).

К л а в ф і (јандысiг тырјi пуксö лабичас да ужсö бостö). Мыј-
нö сегга, мамö, керан, ñекрыэ оз мун Артипыс-да.

А р т і п (Степалы, вашјалöмөн). Ѓинöмтор, Степа тöt-
ка! Iчöтiкатö том војтырлы позö... Тöдан-öd ачыл-
гажöдчöј-пö тај гажа том кадад... Но, прöшщайт-
лöј нö сiэкö! (Петö).

6-d Петкöдчöм.

С т е п а (пöртчысö) Мыј-нö те, нылö, керган?.. сґадыс-
кö-нö суис, со загреки? Петкöдлис ескö секи „гаж“.

К л а в ф і (јурсö лептывтöг) Локтiс да бытö бир турун
крукаґiс, ñекрыэ оз мун...

Степа Сегга і кутчіглыны? Кыскө тај емөг јөјжа-
суд. да-өд горт шөрын луншөр-луна оз-жө поз
сізі? (Локтө пызан дорө да һансө сөвтө һөп мешөкө).

Клавди Мыј-нө сегга ме вөча, гібдіс ачыс ме дінө-
да? Мед-һін, міга, кыскө регыджык мына—на-
рөгнө сізі і кутыштлі сегга...

Степа Kod төдас тіжанлыг, гашкө-і збылыг-да
дадыд-кө-нө-суи?..

Клавди Öні тај, һаперво, ез-на су-а... Те-өд, мамө,
он-жө вігтав сылы?

Степа Вігтала бара... Локтас-да, пырыг пыр і урта...

Клавди (повзөмөн візөдлө мамыс вылө) Збыль шуан, ма-
мө?.. Ен һинөм вігтав дадөлы, һөјтас зікөз ме-
нө. Он-өд вігтав, мамө?..

Степа Повзін?.. Ог, ог, јөјкөј, ог вігтав... Төда-өд
ачым (Ышловзө). дад волысуд-нө ез-на ешты те-
һад? Регыд локтас, помалісны-һін вінасө.

Клавди Ештіс код-һін... дадө-нө јона код, мамө?..
Вермас-жө-өд кајныс?

Степа Кыкһаныс бура кодөг. Кајам-пө тај, шуөны-
а, тощөдам-пө Мегыра јол јылөзыс пыр ғы-
лігтырјі... Лымјалыштөма-да, кокһида ескө норт-
јаснысө кыскасны. Кірөлөн сөвтөма-һін ставсө.
Понјыдлы-нө пектөдліһ ен роксө?

Клавди Ок, менам сіјө і вуні зікөз. Час, петкөда
(Четчө).

Степа Те помыг. Кутчыглігад-өд став уждыд вунө.
Ештөд-һін, вај, воыссө, ме ачым петкөда. (Мунө
пачвоздорө). Ег-кө казав, щыгјөн ескө лоі Ка-
щіслы тингыртны Мегыра јол јылөз, кык лунчөж.

Клавди Кык лун-өд оз-жө ков һельамын версттө
кајны? Мі тај-нө батөкөд кулан воас өті лунөн
кајлім.

С т е п а (гырмычын петіг мозыс) Талун-öd, со, лун жын-
жыс кольома-нын. Чурка жегырöз-кө воасны ескö,
шаң-нын-да. (Петö).

7-d Петкөдчөм.

К л а в д і (отнас). Но, мамö тај ескö нинөм ез шу, ез
вiдчы јонасö. Тыдалö, важ мозыс-на жалитö ме-
нö. (Ышловзö) Öнi тај не баъ дырга коф олöмьд
мијан лоi, шондiбанöј!.. Менö весiг сiјö вöравны
щöщ катöдлiс Мегыра јолжылö. Велöдiс лөчјас,
чөсјас сiавны, капканјасөн вöдiтчыны. Пишца-
лöдн лыжыны вот ез лөзлы, зев ескö öкота вöлi-
да... Öтчьд весiг менам капканö секi санка шед-
лiс... Лызнад вöлi толькö шурсјалан парматимьд,
кој бөдфа, лазја, пöг петö!.. Ок, лөзыд да долыд-
жö секi гөлөмвылад!.. (Кост) Јöј Артин!.. Ез-öd i
мун воэжыктö, ескö секi-i мамö ез су. Öнi кыз-
нö быттö јанчiм меным сыг... Сөгга бара некор-жö-
нын тајi ог вöч. (Четчö). Но, ештiс, буракö, сөгга.

8-d Петкөдчөм.

С т е п а (пырö тыртөм гырмычөн). Сафьд локтö-нын кы-
лö, Клавдi. (Нуд гырмычсö пачвоэдорö да локтö мытан-
лан).

К л а в д і Ој-ја, ме пола, мамö, сыг... (Мамыскыбi лө-
өддөнн ноп мешöк).

С т е п а Мыј-нö те лоiн, нылö? Ог-öd вiстав, ен пов.
(Кылö Мiтрејлөн ыльöм: „А завтра рано, чуть светочек за-
плачет вся моя семья“).

К л а в д і Ог сыг пов, сiјi мыжкö пола, гөлөмöј дрöж-
житö...

С т е п а А те кутчыг, ен гетчы полöмыслы. (Мiтрејлөн
ыльöм матысмö: „Еще заплачет дорогая, с которой три го-
да я жил“).

Клавді Он ескө, мамө, көсҗы сетчыныс, да ачыс
мыңкө бостө.

Степа Чөв, лаңт!

(Бура дыр некоднаныс нинөм оз шуны, Митрејс видчыёны).

9-d Петкөдчөм.

Митреј (первој посвоҗас, кылө ылө; севға керкаас пырө.
Ластасөма-нын вөрө мунөм ылө: шабура, лазја, кыса, по-
рошнѣчәјасә патронташа, вөралан шапкаа. Ачыс бура код?
Пырө ылігтырјі:)

...три года я жил": (Севға жож шбрас зунасө). Баба,
гөтов ставыс? А?.. Клав— (суцїкто)—Фук! Гөтов?..
Больше нѣчево...

Степа Ставыс, ставыс... Пукыштлы, вај, Митреј,
ноптө көртәліг кості.

Митреј (збоҗера) Кущөм әлі пукалөм, трагича! Ко-
лө өдјөжык кәјны вөрө, а те щөктан пукавны?
Мед вөлі геј минут ставыс гөтов, больше нѣчево!
Кылан, баба? Пөрт, пурт, щәјнѣк, чер, лыҗ, кој
беҗ, тәгті-паң,—став промышляјтан шыллө-мыл-
лөыс! (Пукөб конѣк лабѣчас). Вөрөдчыны важөн-нын
молө вөлі, а тїјан век-на нинөм абу лөгөдөма.
Міжуж пара, больше нѣчево!

Степа Ставыс-нын сїјө нортјад, сарајын. Нәң ноп-
тө, вот, көртыштам дәј мун, бласлө крїстосөн.
(Көртәлө ноп-мешөксө).

Митреј (чатөртчылө пішщаль ылө, четчө да бостө пішщаль-
сө кіас). Тајө ескө мед оз вун. (Видлалө) „Крым-
ка“-өд, трагичаыд, ачыс. „Крымка“! Пеҗө Кірө-
лөн прөстөј шомпура пішщаль, а менам крымка!..
Пагібө свөјаклы та ылө! (Герөктө).

Степа Кущөм свөјаклы?

Митреј Но, лыбө, шуны-кө, тенад воҗа мужіклы! Бур
пішщаль меным колөма Гидөр Вагкәыд покоњнѣк...

Г т е п а (дәмдөм пыры) Мыј нө һинөмабусө, Мітреј, болган?.. Мыјла кулөм мортсө гералан?..

Мітреј Лант, һекущөм герам абу, пасибө тај кайта! Сің-өд, Клавџук?

К л а в џ и (һебыдһика) Ме ог төд, ҫаҫө.

Мітреј Төдан ескө, да он вистав, больше һичево. (Гтепалы). Но, зільжыка баба вөр! Проч манитан менө, трагича. Со-өд, лун жынјыс видчыгөмө і колі.

Г т е п а Ештіс-һин, ештіс, Мітреј.. Час петкөда да көртала нортјад. Клавџи, вай воыссө щөщ лө-гөда (Боотө ставсө да петө).

10-д Петкөдчөм.

Мітреј (локтө Клавџилан) Те-нө, Клавџук, кыз ку-тан метөг овныс-а? (Бостө сојдыс шужа кинас).

К л а в џ и (пөлөмөн) Ен вөрөд, ҫаҫө... Кыңкө-өд олам, быт-өд ов... Лез, ҫаҫө...

Мітреј Кущөм-нө ме теныд ҫаҫ, Клавџук? Теныд даскөкјамыс арөс, меным—кызөйт, гизим арөс і ем костаным-да?А мамыд меным, вот, абу пара, больше һичево: сылы регыд-һин һеламын тырас... Векыда-кө шуны, Клавџук, ме-өд ег мамыд вөсна і пыр тјан овмөсад—те понда зик ышт¹ ме. Он верит? Го крїстос, збыль, Клавџук. Мамыд-өд пөрыс старука коҫ-һин, кыз сїјөс верма ме раҫейтны? Ог вермы, дај ог і раҫейт, больше һичево! А те-өд, Клавџук, мича чөж рьс коҫ-на зик... да те ен пов меыс, мыј сещөма тіралан? (Кутө топыҫжыка).

К л а в џ и (һещыкөб) Ој-ја-да, лез, ҫаҫө!.. Мамө пырас!

Мітреј Мыј көт і пырас?.. Текөд өтлаагам-да, мамыккөд ме торјөдча, рөзвод сылы гета... Öнi-өд абу сiјө омөль... Те-кө ескө вөлин менам рөдiмөј ныв, секі ескө, ферт, і горңыс ез вөв... Те-өд ачыд грамотатө төдан, школа кончiтлөмыд. дај ме неуна кужа лыффыны... Көт ескө краснөј армiјаө ег шогмыв, да öнiја права јывгыд — ок, бу-фа ме төда: лубөј комунистөс јөртны верма спорујтөмөн, больше ничево! Но, мыј, Клавфук, олан өн мекөд?

К л а в ф и Ен јуаг, фадө, вегiг јанчiм кывзыныс. Ој-ја-да, леқ вај менө... (Нещкыб). Ог вермы, оз пса сiјi, фадө.

Мітреј (скөрыс јөткыштө Клавфiс. Клавфi муртса оз уэ, пукөб лабiчас да јурсө бшөдө. Мітреј бура дыр сы вылө вiчөдө). Тенад, трагiчалөн, век-на важ руыд? Вiдчыс, нылөнка! Мекөд-кө он ов--некодкөд ог леқ!.. Кывла-кө лiбө кафала-кө кодкөдкө гулајтөм-кутчыглөм—бур оз ло! (Лептө пишчалыс да вөстлө затворсб). Етiјө „крымканас“ і ценга плешад, больше ничево!.. Патронас суја пула да тајi (веекөдө стволсб Клавфiлан) і клопка, трагiчаөс!

К л а в ф и (повчө) Ој, фадө, ен лыј?! (Горөдөмөн четчө да кутчысб пишчалыс). Ој..

Мітреј (најана вералөмөн) Öнi ен-на пов, зарадтөм-өд пишчалыс... А мөдыс кежлө төд, больше ничево! (Воысалө пишчалыс пельпомас да бөр пукөб важ местаас, курiтчыны заводiтө. Бура ыжыд кост. Клавфi пукөб-жө, бергөдчө өтенлаң да тупкыбiмөн гусөник бөрдө. Мітреј аслыс:) Көт мыј, а кықкө ме песовта-на тајөс. Не тајө-кө-өд, ме-ескө ег і пыр Степа вылад: мiга, час, нылыс быдмыштас-да мамсө велас меным... А бурөн, тыдалө, оз көсјы сетчыны, трустыд...

(Ывлаын Кiрблөн гөлс: „Мітреј, колi-өд! Лок Мітреј).

К л а в ъ і (вѣдлѣ ѡшнѣд) Педѣ Кірѣд, со, мунѣ-нын
(Чышкалѣ снѣжасѣ да пѣлалѣ аслыс чужѣмас).

М и т р е ј (локтѣ ѡшнѣ дорѣ да горѣдѣ) Зѣк пыр, Кірѣ! Ен
коль, пырав! (Кірѣлѣн гѣлѣс: „Ог-нын пыр. Лок, ме
назѣнѣк довга.) Но-но! (Мунѣ ѡшнѣ дорѣю).

11-d Петкодчѣм.

С т е п а (пырѣ) Кірѣд мунѣ-нын, Митреј... Мѣжан ста-
выс-жѣ гѣтов, позѣ бласлѣ крѣстосѣн, вѣрѣдчы-
ны...

М и т р е ј Но, бура олѣј метѣг. Клавѣуктѣ, баба, ен
зев пѣтачѣт, гулајтны, војпукны ветлѣм мед ез
вов, больше нѣчево!.. Тѣлыс мыгѣтѣ кымын, ме чај-
та, бѣр гортѣ всам... Но, вѣјѣ-жѣ пукгыштламѣј
сегга. Прѣшцајтчытѣг абу лѣгыд мунны. Он-ѣд
тѣд, мыј вермас вѣрад лоны.

(Ставыс здук мында шынѣтѣв пукалѣны, сегга четчѣны да
јурбѣтѣны. Јурбѣтѣгас Митреј шатлалѣ. Сы бѣрын оказѣмѣн
прѣшцајтчѣны. Степаѣс Митреј околѣ кѣзыда).

С т е п а (прѣшцајтчѣм бѣрын) Мед-жѣ Мѣкајлѣ арканѣел
вѣзас тенѣ быдгама прѣчаыс.

М и т р е ј (оз кывзы Степалыс, прѣшцајтчѣ Клавѣкѣд толыда
нутлѣмѣн да околѣмѣн). Бура ов, Клавѣук!.. Ме тајѣ
тујсѣ ветла тенад щагѣѣ вылѣ.

К л а в ъ і (векѣѣѣ) Мед инѣ унжык прѣмыс теныд,
ѣадѣ, шедас.

М и т р е ј Те-кѣ шуда—бур ѣ прѣмыс сурас... Но, му-
нѣм, господѣ благѣсловѣ!

(Летѣ. Сы бѣрѣа петѣ шѣщ Степа).

12-d Петкодчѣм.

К л а в ъ і (ѣтнас. Пукѣѣ ѡшнѣ-дорѣ да ышловѣѣ). Но, сла-
бог, мунѣс ескѣ. Аттѣ, јона-жѣ повѣѣдѣс менѣ

пiшщальнас. Ме чајтi, лыјас-нын, мiга, места вы-
лам. (Кост) Ез щокты гуляјтны нi вoјпукны пе-
тавны. Сы вылo ескo oнi стрoкaыд сурлас-нын-да.
(друг). Мыј бара oнтај Артiпыд вiгталiс-а? Ег-oд
i кывзы jојыд. (Ышловзo). Јона-жo ескo, бура-чo, ра-
дејтo сiјo менo-да, ог лыгт... Со-oд кущoма грo-
читiс менo дадо... Ој-ја-жo-нын дај олoм менам!
(Бергoдчo oшињлан).

Мiт рeј (ывлаын горзo). Ки-рo, ен кол! Сувтлы!.. Клав-
фук, прощaјтлы!

К л а в ф i (аслыс моз). Прoщaј, зев-кo колo... (Нымкoф
пырыo). Кащiс, Кащiс, гта! Кащiс Кащiс!., Бура
коргыс урјастo да дона куа эверјастo! (Кылo пон-
лoн лeвoйтчан гoлoс шы).

Мiт рeј (ывлазан) Смотри те менам, больше ничево!..
Тенад щаггo вылo... Ки-рo, трагича!.. Сулавлы!..
(Кылo, сeвoа сывны бoгтo да пыр ылымo).

„Последний нынешний денечек
Гуляю с Вами я друзья..“

К л а в ф i (вiзoдo oшињoд). Мун-да бара кoт ен волы...
Oд, мамo јешщo-i бoрдo сы вoсна, гiнв-сo чыш-
калo. (Бергoдчo бoр). Тыдалo, радејтo дадоc-да,
жал јансoдчыныс. (Шпыњмунo). Быдгама пoлoс олo-
мыд-жo, зонмo, овлo, шенчыныд он верчы... Он
ескo, тoдiс-кo мамo, мы! oнтај меным дадо шу-
алiс... Вiгтавны ескo колo да, ог лыгт.
(Ышловзo. Вiзoдo oшињoд да чуксалo:) Мам, мамo!
Пыр-нын, ылалiн тај сeгга поспoмад. (Бор бергoд-
чo вaж моз). Кущoм бара сiјo гoлoм тырoн ас вo-
љаыс, нeкoдыс повтoг радејтoмыс-а?.. Тoдла ог-
нo ме коркo сeщoмсo?.. (Ышловзo. Четчo да заводiтo
пызан вывсo чышкыны).

13-d Петкoдчoм.

С т е п а (пырo) Лымјыс бoр-нын сывны кутoма. (Мунo
пачвофoрo, шoнтыoд). Колo ескo талун, Кла-фi, нар-

ты бөжө турунла ветлыны-да. Өтчүдтө-өд воланна... Гашкө қикө, сегга уьдас-да, турунтөг колам, сиз-һин, лун-мөд кешлө кыңқи оз тырмы... Те өмөј мөсҗастө ен соодлы, дивзоны тај-нө мыжкө? (Чышкалө өндорҗассө чышҗан помнас).

К л а в д і Гетлі егкө-да. Сиз дивзоны најө. (Биқөдлө мамыс вылө). Колөкө, җафөлыг мунөмсө төдөны да щөщ гажтөмтчөны...

С т е п а Өд, јөјыс! Кыг-нө сиз мөсҗас, кывтөм пемөсҗас, төдасны?

К л а в д і Төдасны бара најө, мамө... Најө, ме чајта-да, тенчүд поспөмад өнија бөрдрөмтө-на кывлісны-і (Нумҗалө).

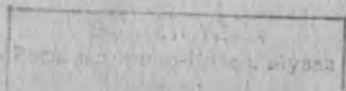
С т е п а (шог пырыс шпыһмунө) Мыјнө те, нылө, һинө-мабусө сөран. Мыјыг-нө меным бөрдныс? дај бөрдін егкө көф кор-гурө, да гинваөј-һин оз пет—ког-мөма, бырөма ставыс...

К л а в д і Адзылі-өд ме гинватө кыңқи чышкалин... Емышт-на, буракө, колан инҗасө...

С т е п а Лаңт, дурмин алы мыј-нө те?.. Кущөм шог-нө суис менө бөрдмөныс?

К л а в д і (пукөө пызан дорө) дај торја долыдөн оз поч шуны, мамө, мијанлыг олөмнымөс өни... (Летчысө пызанвылас, шог пырыс). Ок егкө, төдін-кө те, мамө, кущөма менө җафө өбөдтө!.. (Кіҗассө шлалкө пызан вылө да јурсө леҗө кіҗас вылас).

С т е п а (локтө Клавдідинө да вөрөдө пельпомөдыс). Мыј-нө те, нылө, лоин? Кыңқи-нө өбөдтө җафыд? Пыр сизјө те понда төҗдыгө, мед кықкө ен вескав омөлтөр вылө. Весиг меным һимкоф, оз кезөвт җафыд тенө-да. Мыј-нө теныд јешщө колө?.. дурды, ен ыһһас весшөрө... җафыд-өд тенө раҗөјтө. јө-јукөј.

К л а в ъ і (јурсө лептыштө) Вывті радејтө, мамө, ме
весиґ пыр сыыґ пола... Тенө-нө ескө радејтө оз?..

С т е п а Мыјкө-өд кутін-жө, нылө, нинөмабусө бол-
гыны! (Ышловзө).

К л а в ъ і А те, буракө, радејтан-жө сижөс, мамө. Ен-
кө радејт-өд, ен ескө бөрд...

С т е п а (оөлыштө) Тпу, прөгѳі господі!.. Грековөј-
тыґ!.. Мыј-нө те талун лоөмыд?.. Бөрді-кө еґ да-
фыд вөсна. (Бөр мунө пачвоґ дорө).

К л а в ъ і (пукзө вөкыда, виґөдө мамыслаґ). Сіґ тај, со
нинөм думышттөґ кыґкө панґіс горһыс... Коґ
вөсна-нө ескө бөрдін, мамө, ен-кө даґө понда?

С т е п а Ен јуас, Клавѳі, абу-өд таґтө шаґ. (Синјассө
чышкалә). Ачым ог төд... Баґыд дум-вылө уґі-да,
сижөн. Кымыныґкө ме сижөс таґі колльөдлывли вө-
равныд, шонјанөс. А өні Мітреј даґыд сы вылын
гералө...

К л а в ъ і Кывлі, шуіс тај өнтајнад. Абу-жө сылөн
јанґымыс, мамө! Мыјла-нө ескө те сы сајас мунін?
Он өмөј вөлі төд сижөс.

С т е п а Ок, зарһіөј, төді-кө ескө, еґ-жө мун-да. Öні
быґ сегга кыґкө ов.

К л а в ъ і Öні-пө тај ескө, мамө, поґө бөр торјөдчы-
ны-да.

С т е п а (шеныштө кинас) Чөв, нылө, сы јылыґ ен гор-
һит. Вијас секи менө, өні-пыр грөґитчө-а: коркө-пө
ме тенө лыја лы жаґөда, шуө...(друп). Но, ыла-
лім тај ґікоґ лок горһинад?.. (Кыкнаныс лөөдчөны).
Вај, Клавѳі, петав да доґфышт Каркотө, ветлам
Һарты-бөжад. Јуктыштны ескө колі первој Кар-
котө. Ме сы-кості сојны коргышта (Пырө гөбөчө).

К л а в ъ і (паотаөб). Ыґыдтор-жө, тыдалө, сижө радеј-
төмыд. А мустөмыдкөд олөмгыд — локыґ-кынґі

һинөм-жө-һин, буракө, оз төр сөгга. Мамөлы ве-
егіс гөлөмөһыс мөртчөма, бөрдмөн... Муртса-мур-
са ег вiгтав ставсө... Сафө ескө рад төрjөдчас-
да, меным секи пөгiбыс лоас... Кыкнан ногыс зев
омөл: тағи мамөлы лок овныс, мөд ногнас—ачым
ме верма вошны... Аттө, олөм! Кыз-и овныс ку-
там? (Петө)

15-d Петкөдчөм.

Степа (һедыр мыети гөбөчыс петө, өтар кiас һаһкуд, мөдас
паренча тујiс. Ставсө вaјө пызан вылө. Первој гөгөр вiзөд-
кө, сөгга пызансө корегі мозыс өөрнiтө өтнас:) **Кыккө**
тај лоөма jөјыд—став гөлөмөс дојдалiс. Кыг-нө
адзылан сецөм өбычасө, ыштө һыв жуагө аслас
рөдiмеј мамыслыг, кығи сiјө мужикыскөд олө?..
Тај-өд өо чуфеса дiвө-һин! да-өд-и ачым ег куж
кутчыгһыд, быд трагiчасө еща Клавдiлы болгары-
егіс менам... Но-мед, абу-һин-өд зөла.

16-d Петкөдчөм.

Закар (пырө. өөд дукөса, кушака, кучик-сапөга, бобровөј
шапкаа. чуһа кепыга, ачыс чатрөс жура, пагкыд тоша өб-
дов морт. Степа повзө-һиөө јандыөө. Закар шапкасө пөртчө
да первој јурбiтыштө, сөгга здоровајтчө Степакөд кiасөмөн).
Чолөм-здорово, Степанiда Петровна!

Степа (јандыегі тырјi) Лок, Закар, шөјтчы да шонтыг.

Закар (пукөө коһик лабiчө). Шонтыгһы ескө оз-на ков,
Степанiда Петровна: лымјавлiс да бөр-һин улдө-
ма (Сапөгјаснас жоғас тапкыштө). Адзыли, Мiтрејыд
Кiрөкөд вөравны кaјiсны-да, пырыг-пыр i мөдөд-
чи сөгга те өрдө, Степанiда Петровна. Сiзсө ескө
ме тiјанө щөкыда воывла, да ас кежын текөд
колө өөрнiтны... Тi-нө кытчөкө мөдөдчанһыд, ты-
далө, Клавдiыд тај вөв јуктавны шорө летчiс а?

С т е п а Нтар ты бөжө көсјам турунла ветлыны, қікөз-
нын орім-да. (Вајө тагті да чөвтө паренча). Мөсјасным
сулалөны-да, паренча-вылын лоө овны. Куцөм
тај ескө куз вөлі таво арпомыс, да езі кайлы
Мітреј кыжыныс. Таво егө-і відлө мі пөтка јай
көртө... Вөравныс-на өдва кықкө вөрзөдчис-а.
Зев-өд дыш.

З а к а р (аслыс) Час, тыдалө артмас. (Степалы). Дышлун-
над, ҕерт, олөмыд оз нөгылмы. Не те-кө ескө.
Степаніда Петровна, важөн-нын Öсип Мітрејыд
овмөстө тіјанлыг пустөшітіс-да. Те коф зил ағыс-
өд сөгга, гашкө, мјјан сіктас абу. дај Клавдіыд
тенад, чуркі-буфі, ужаслів. Ме тај сіјө-і шуа: те,
міга, Степаніда Петровна, ен артмы Мітрејтө
пыртөмнад.

С т е п а Ег-нын-тај артмы, Закар, да мыј сөгга керан.
(Пуккө пызан помө, коңик лабичас-жө, да мөвпалө мыккө).

З а к а р (аслыс) Менам кабырулө мыјөн овмөсыд су-
рас—артмөда небөг. (Вешјыштө Степалаң). Ен тај,
со, ме саяө оковіт мунныд, мајбыр. (Вашмунө). Том
мужик вылө вежыд петіс тенад. Менам-нө, Сте-
паніда Петровна, овмөсөј омөль алы мыј? Быдтор
сузгө, гөгөр, слабөг, тыр... Öвітор сөмын оз тыр-
мы—көзайка абу Нюлөд во дөвечала-да, төда-
нын, куцөм сытөг лок овныд. Челаф абу, ола
казаккөд,—ҕерт, быдлаө оз сузгы аслам гінмөј.
(Шлапкө кінас Степалы пельпомас). Кылан, Степаніда
Петровна, позө-на тај ставсө бура ладмөдны.

С т е п а (черөбтө) Öні нинөм-нын оз артмы. Вај, За-
кар, еновтам та јылыг горнісө мыј сіјө весшөрө
быргыныс. Клавді сөгга регыд пырас-і. (Четчө да
нән шөралө).

З а к а р (јурнас тогнитө) Абу весшөрө быргөм, Степа-
ніда. Позө-на быдтор вөчны. Көф ескө, шуам.
өніја властјасыд јона менө топөдөны, кулак тужө

лыфёны, да колан інад тај, со, буртортө сетёны-
на-і меным, дај теныд щощ, Степаніда, окоітан-
кё... Вај, пукгыштлы, Степа, да горнітыштам
Клавді локтёды. (Сојёдыс кыскыштө Степаёс асламыс).

Степа (петітчёмөн). дугды, Закар: абу лёгыд. Сір-нө
вігтав, вај. (Өдіё котёртлө да віқөдлө өшінөд, сөгза ошін
борас і пукөб). Вігтав, оз-на тај некод лок-а ..

Закар (локтө Степа дінө) Часлы, тащөмтор јылыс,
Степаніда, оз поң ылігаң горнітны—он ставсө
гөгөрво. (Пукөб ортчөн).

Степа (вешјыштө бокө) Лышнејсө, Закар, ен јона гор-
ніт. Вігтав-нын, вај, мыј көсјан. Клавді-өд регыд
локтас.

Закар (тошсө малыштө) Со мыј, Степа: кодкө луннад
тај панлі ме горнітө Мітрејыдкөд торјөдчөм јыв-
гыд, төрыт затреңна-өбөёна костын пыралі Іспол-
комө да ставсө лүчки төдмалі. Председательыс
егкө зев букышөн ме вылө віқөдліс, да геклетар-
ыс зев шаң,—Мокеј Варламыд-өд меным сват
лоб. Сіјө сөгга-і вігталіс ставсө рөзвода фелө ку-
ғаыд... Вөлөмкө, поңө рөзводітчыныд өні кор
окота—во вгакеј ремја-пө, шуө, мужіклы көт ба-
балы—равноправіјө-пө...

Степа (торкө) Чов, Закар, ен горніт! Ме вегіг сы
јылыс думыштны ог лыгт—віјас менө Мітреј секі,
өні-нын пыр грөңітчө а. (Јурсө өшөдө).

Закар (матыетчө Степалаң) Віјас? Лант, Степаніда, кыг-
нө віас? Прөста повчөдлө—нынөм оз вөч. (Шлап-
көдө Степаёс). Ен пов сыыг!

Степа Буртө сыгаң ен відчыг, Закар. (Небзыштө).
Сөгга-нө, торјөдча-кө, став овмөсыс міјан сылы
колө? Клавді-нө секі кызі кутас овныс?.. Ог вер-
мы сізі еновтны ставсө, Закар.

З а к а р да те кывзы первој, Степанѝда. Мыјла-нѝ шалопајсылы те овмѝстѝ колан? Мокеј Варламыд меным вѝсталѝс: торјѝдчѝгѝн-пѝ шѝрѝ јукѝсѝ сѝмын кушѝм овмѝс да ембур гозја лѝгѝдлѝсны ѝтвылыг олѝганыс. А мыј-нѝ лѝгѝдлѝс Огѝп Мѝтрејыд те ордын олѝгас? Ме-ѝд тѝда тѝјанлыг олѝмнытѝ: сѝ-јѝ зѝк кушѝн локтѝс татчѝ. Кушѝн-кѝ пырѝс—кушѝн-ѝ бѝр петас. Овмѝсыд Клавѝыдлы ставнас кољѝ. Ныв, чуркѝ-будѝ, мѝча, шањ да зѝль, сылы бур жѝнѝкѝс коргам да овмѝдчасны даг бур вылад зев лѝгыда, ѝекушѝм тужа-нужа оз тѝдлыны. (Аслыс) Кык овмѝс вылад секи чорыда ескѝ паскѝдча! (Шлапкѝ Степалы мышкас). Сѝз абу, Степуш?.. А теа-меалы менам овмѝс дорын сѝз-жѝ оз лолы гора ѝѝ печаль. Мыј думајтан? (Степаѝс кѝдѝыс кутѝ).

С т е п а (ышловѝ) Ставыс тајѝ, Закар, ѝнаглывтѝм горѝѝ.

З а к а р Мыјла? Ставыс тајѝ, Степук, ас сајад. Те-кѝ окоѝтан мекѝд овны—ставыс бура артмас. ферт, мырдѝн ме тенѝ ог кыскы—аслад окота, а зев ескѝ те бур кѝзѝјка меным вѝлѝн, збыль шуа, Степуш.

С т е п а Ынѝм оз ло, Закар, ог лыгт торјѝдчыныс—пола...

З а к а р Но, моклѝнѝ роботѝ! Мыјыг-нѝ повныс ѝнѝ-ја дырјѝ? (Четчѝ да ветлѝ жѝжѝдыс). Прѝста-ѝд зѝк, Степанѝда, ышѝаган.

С т е п а (сувтѝ да пызансѝ лѝбѝдыштѝ) Мѝтреј сајѝ мунѝ-мѝн ескѝ тај ег-ѝнѝ ме артмы, дај те сајѝ мун-ныс пола.

З а к а р (друг сувтѝ) Мыјыг?

С т е п а (ѝбломгаѝысжык) Сѝзѝ... Тенад-ѝд самыд абу-

жө ошкана, Закар. Төдлім-өд, кущома те воңа гөтыртө покоңчаөс, виңлиң. Код төдас збыль абу-а, мыжкө тај јөзыс вөлі больөдчөны: Парасыд-пө тенад нөјтөм помыг і кувгіс.

З а к а р (аслыс) Быдторсө-өд төдөны трагичаяс! Көдлыкө мог сетчоз? (Нароно бераліг тырјі, јурсө чатөртөмөн). Ке-ке-ке! Лөж! Ен веріт, Степаніда, сы вылө!.. Мі Парас-покоңчакөд зев бура овлім... Корсурө, ферт, ічөтікәтө-і... Быдсамаыс-өд овлө гозја костад... А тенө, Степуш, чуңөн вегіг некор ог вөрәөд... Гашкө-нө рафөјтөмыс мөгаң-і оз ло теныд тырмымөн, а көңајка тујын тенө—ок, бура виңа! Нөмтө красујтчан ме дінын!.. (Бөгтө кыкнан кідөыс Степаөс). Но, вај, Степук, шу кодарөкө?

17-d Петкөдчөм.

К л а в ђ і (өдјө пырө, өзөссө вөстігөн-на-і шуө) додфалі, мамө, вөвтө. (Адзө Закарлыг да Степалыг сулалөмнысө да сфруг лантө, бокө бергөдчө. Закар летчыгө Степаныг да шапкаасө. Степа пызан вылө мы-өурө лөөдө. Клавді му-нө көшасө да пөртчыөө).

З а к а р (петіг мозыс) Но, прөщцајтлөј-нө, сіңкө! (Петө).

18-d Петкөдчөм.

С т е п а (Клавді вылө виңөдлытөг) додфалін-һын?.. Лок, вај, сојштам парөңча-торсө да ветлам. (Јурбітыштө да пукгө пызан сажө).

(Көнкө ывлаын кылыштө гудөк шы).

К л а в ђ і (јурбітөмөн-жө пукгө лабічө, јенув пельөс өшің-дорө Мам, төдан, мыј ме көсја теныд шуны?.. Мі бытөтө қөбгасам текөд, а пыр-жө мөда-мөднымөс ад-зам...

(Гудөк шы кылө горажыка).

С т е п а (оз кывзы Клавділы). Кодлөнкө тај ужыс ештө-
ма, петөма да веслунө гудөкагө.

К л а в д і (вірөдө өшінөд). Артіп тај „рекруталө“: аски
сортровка леңны бағыскөд кайөны, рөштвооң-пө
огө локтө, шуис весіг-пө вірөпыріг кежлө огө волө.
(Гудөк шы вочасөн лөңө—ылыөмө да бырө).

С т е п а. Паңас, вај, зільжыка—вөрөдчытөңным пем-
дас, он-і төдлы.

К л а в д і. Меным і гөјныс өні оз ков... Те өнтај,
мамө, менө фівітін, Артіпыдкөд суін-да, а ачыд
тај-нө ескө мөыг-на омөлтөр вөчан? (Шпыңмунө).
Адзылі-өд, кызі вөлі кутчыгөмныд к-на-кі Макаp
Закарыдкөд...

С т е п а (дөзмөм пырыө). Ен болгы нинөмабусө, јөј!..
Пыраліс суц кежлө—гөгтітны корө вірөпыранлу-
нө... Ме ег понды көсјыгны дај кутіс кіјасөд...
Быдтор тај те адқан!.. (Паңасө зіла).

К л а в д і. Вірөпырөмөзыс-өд, мамө, как вежон-на, бу-
ракө?.. Вывті тај воң корө?.. Ок, төдас-кө ескө
фадөыд та јылыг! (Наңтор чегө да гөјө).

С т е п а. Кыскө тај ем јөј нылыд!.. Гөј, ен бызгы
вывтісө!

К л а в д і (нумјалөм сорөн). Ен пов, мамө, ог-өд вістав
нинөм... А сы пыфди менө леңлив кор-гурө ічөтї-
ка гулајтыштны да војпукны. Он-өд кут?

С т е п а. Ме-вөсна, бара, ветлы, окота-кө, медтыкө
фадөыдлы ез кывгї-а... (Чөтчө да јурбітө). Но, вај,
мөдөдчам сегга.

К л а в д і (чөтчө-жө). Мунам. (Кыкнаныс пастасөны). Сїјө-
нын көт, мамө, олөмнымөс мїјанлыг ічөтїка кра-
гітыштө, өтсөгласөн мї текөд еңа-ныла олам-да.

Möd vöчөм.

1-d TOP.

Вөчөбө Өгип Митреј ордын-жө (көни мунис медвоқд вөчөмыс). Стенас, пішщальскөд ортчөн, тувјын дшаланьны порошнїча да патронташ. Төвөа празнїк рыт. Ломтыбө ічөтік дшалан лампа. Өшїнь пыр вачкө төлыө жүгөр. Пызан вылас: һаһкуд, сојан-јуан, тыртөм сулејајас да бтік чашка. Лабїчас течөма паөкөмјас.

1-ја Петкөдчөм.

Пызан сајын пукалөны: Митреј (помас, көнїк лабїчас, јөзыслы вескыда), Кїрө, Ката, Закар да Өгип (кузмөс лабїчас); ставныс вөччөмабө, Өгип сөмын өера дөра дөрөма, сукманїда гача да туһїа (пышїна һынсапөг јур); ставныс бура кодөө-һын, өөрчїтїганис гөлдөсјас ыжыдөбө, торја-һын Митрејлөн. Улөс вылын, пызан дорас-жө, жугыла пукалө Клавді. Занавес вөөгїгөн гөстјас вылөны—кыч-сурө, „һескладнеја“ лөвтїг-моз,—јурнаныс код-сурө катлөдлөны өтарө-мөдарө, Митреј весїг кїјаснас шөщ шенасө.

„... зовушщөј,

С раэсветом глас раздалса мој

На славу јї на өмерт зовушщөј... }

2-ыө.

Кїрө. А ме сегга, другјас, ог төд воқөсө... Агныд-һын богталөј!

Митреј. Шаһ сїқкө тајөс. Вајө мөдтор ыламој, больше һїчево!

Закар. Митреј Өгїповїч, те, другө, первој горшјас-нымөс вај мавтышт, чїкөч-өд чуртны кутїсны гө-лөсјасным.

(Јурнас гогнїтө сулејајас вылө).

Кїрө (өерөктө). Вернө, Закар Макарөвїч! Колө вөг-тыштны.

Митреј (бөвтө куш сулеја). Абу-да? Ставыс, со, тыртөм. Час, Степа вајас-да... Көни сїјө, со трагїча,

тадырасо ветлө? Мунис дај вошис зикөз. (Быд су-
лежаныч ичотикади рузоддө өти чашкасө). Часлы, кымын-
кө војт кольома-на. (Гетө чашкасө Закарлы). На, За-
кар, курав, больше һичево!

Закар (оз бост, бөрынто чашкасө). Ачыд-һин те Мит-
реј Öсипович, пу! Ачыд пу.

Митреј (чашкасө кутө). Ме, час, баба вотоз ог-һин.
(Чургөдө чашкасө Öсиплы). Со кодлы гета. На, ба-
тө, те помав тајос!

Öсип (бостө чашкасө). Пагібө, Митреј, пагібө, бур пи!
Ме кодзыхтөз-һин ескө гөгтити-да.

Митреј (пызанас шлапкө кинас). Ју, батө, дај больше
һичево! Ме бат мортос ог вунөд! (Öсип јуө да гојө).

Закар. Оз ков, оз ков вунөдны, Митреј Öсипович.
Бат сижө-отеч... „Шти отса твојево“-пө, шуома
запсведад... Сиз-өд, Öсип?

Öсип. Сиз ескө, Закар, важон вөвлөма-да, ог төд.
өни кызи. (Гојө).

Закар. Öни-на сизи-и.

Кирө. Абу зик сизи өни, Закар Макарович. Менам-кө
батө, шуам, надурно вылө велөддө, кызи-нө секи
„шти отса“-сө ме верма шуныс? Ог вермы, дај
ог-и шу һекор „шти твојево“-тө... Сиз абу, Мит-
реј?

Митреј (шеныштө кинас). Кыз окота, Кирө, сизи и шу,
больше һичево! (Клавфилы). Сиз абу, Клавфук? Те-
жө-кө төдан-а, тенад щассө куза-өд талун ми
гажөдчам. Клавфук, „шти отса твојево“ алы абу,
те ногон?

(Клавфи јурсө лептыштө да вадөдлө Митрејлаң).

Закар (возмөстчөмөн). Јешцө-на сетчө содтыны колө:
„и матер твоју“...

Мітреј (скорыо Закарлы). Оз-кө тенө жуавны, мыј сет-чө суйтчан? „Матер твоју“... Ок, те! Төда-өд ме, кытчө вишкан те тащом кывјаснад.

Закар (повзыштө). Мыјнө те, Мітреј Öгипөвич? Ме һинөм. Ме заповефыг вистала.

Мітреј. Төда ме тенчыд заповедтө! (Швачкө пызана с кулакөн). Менам Степа вылө тенад вежыд петө! (Клавди четчө да муно пачвождорб).

Закар. Вег шуан, Мітреј Öгипөвич. Ме вегіг...

Мітреј (кватитө сулеја да пыдөснас кучкө пызанө). Ен ылөдлы, ачым ме адҗа! Степа вылө те ыштан, Клавфук мам вылө, сійөн і „матерыд“ теныд дум-вылад угіс... Відчыг, Закар! Каҗала-кө, сещөм „шти отса“ ме петкөдла кыкнанныдлы! (Камөдө пызана с сулејаөн). Пасварта җикөҗ, больше һичево! (Ырыштчө сулејанас, Кірө да Öгип кутдны). У!

Öгип. Лөһышт, піө, лөһышт, Мітреј! (Мітреј пукөб). Закарыд-өд прөста сиз шуис.

Закар. Шугіс җик һинөм думајттөг, заповефас сизі гижөма-да: „шти отса твојего і матер твоју“. Сиз-өд, Кірө?.. (Кірө шеныштө сөмын кинас).

Мітреј (рамжыка). Тырмас-һин сесга „матерасныд“! Клавфук, лок пукы татчө да сылыштам, больше һичево! (Ачыс сесга пырыс-пыр і бөстө, Клавди лөктө, пукөб важ местаас. Мітреј бөрга ылдны ставныс):

Ек, пөследеһеј ноһешнеј деһочік

Гулају с вамі ја, друҗа.

А завтра рано чуҗ светочік,

Заплачөт га моја гемја...

Заплачөт браҗта мојі гостры,

Заплачөт мат і мој отеч...

Јешщө заплачөт дорогаја,

С которој три года ја жіл...

2-d Петкөдчөм.

С т е п а (пырö, пае пöла увөыс кыскö парта самöкур—гöрдөв-
ныгö-вижов рöма, щайлаң еща мунö; пробка пыффыс суле-
ясö тупкöма дöрабн. Пуктö сулеясö пызан вылас. Секи
ставныслы еща ымкөджык лөб). Одва і суріс. (Мунö
да пöртчыгö).

М і т р е ј (боотö сулеясö кіас.) Ме чаяті те он-нын
волы талун? Есы дыра ветлін. Мыjnö, öти парта
öмöј толькө ваин?

С т е п а. Став сиктсö кыщовті, Мітреј, да муртса-нын
і сіјö суріс, куѣ Парас сетіс.

М і т р е ј. Но, трагича, олөм лоі! Җоң сикт куѣ
кыщовтан да кык парта самöкур-нын ез кут шед-
ны? (Воотö сулеясö). Мыjkö тај талөн светыс зев-
нын мігтөм. Җік кујöдва-коф, больше ничего!

З а к а р. Светыд сіјö нынөм, Мітреј Öгипөвич, медты-
кö скусыс вöлі-а.

М і т р е ј. Те, Закар, бара-нын зыртчан? Светыд-кө
міча—і скусыс сылөн бур. Степа, лок мјан дінö
пукгы! (Кігтö чашкаб).

С т е п а (локтö, пукоб Мітрејкөд ортчөн). Ог төд—кущөм.
Парасыс оз і сет вöлі јешщö—кокөј-пö жукалө-да,
аслым-пö зырасны кольлі, шуö. Ремаѣіз-пö тај.

М і т р е ј. Код төдас: гашкө, тајö кок пожјалөм ваыс-
нын-да? (Ставныс верöктöны).

К а ѣ а (гераліг моз, ставныслы). Тіјанлы-öд вегкоф, мед-
тыкө віна көрыс вöлі-а. Көѣ бара Парасыд лад-
вејсö мыгкаліс, ті öні јуанныд-нын. (Гералö, код су-
рö щöц вакöбны). Јешщö чöскыджык пырыс чур-
сканныд.

К і р ö. Те, баба, ен вывті бызгы.

К а ѣ а. Мыjnö, онö? Со надејнö, бара, јуанныд.

Мітреј. Ен шу сіз, Каџа! Кыз-нө сещөм пежсө жуан? Тпу! (Гөлыштө).

Закар. Зывөк. Тпу! (Гөлыштө).

Өсип. Зывөк, җерт. Тпу, прөгҗи госпоҗи! (Гөлыштө).

Кирө. Тпу! (Гөлыштө). Трагича, баба, кущөма гөлсмынмөс гудыртін ставнымлыг! Восөдас јешщө, го тустыд!.. Тпу!

Мітреј. да јешщө лок Куз Параслы!.. Тпу, лешпечик! (Гөласө).

Степа. Мыјнө сетчө һинөмабугыг гөласны пондінныд? (Бөгтө чашка да ісыштө). Зев јешщө дукус, со, і чөскыд.

Мітреј. Мыј сіјө нырнад ісалан? Вомад, вај, бөгтлы да вөлыгҗи вігтав, больше һичево! Нолтө відлы!

Степа (ічөҗика јуыштө. Сы вылө ставныс җоргөны). Ак! Ук, кущөм јон!..

Мітреј (ставныслы). Сіңкө жуам. Јуам-өд?

Унаөн. Јуам!

Мітреј (бөгтө кіас чашкасө да чургөдө Өсиплы). Өнтај те. батө, пуін—теныд і заводітны. Бөгт, батө! (Өсип бөгтө).

Закар. Вернө, Мітреј Өсиповіч! „Шҗи отса твојево і“...

Мітреј (друг суҗөдчө пызан вомөныс да тупкө Закарлыз вомсө). Шан! Ен-һын лыгт сесга шуны „маҗер твоју-тө“!

Степа (повзө). Мыјнө, Мітреј, те лоін? Мыјыг-нө маҗерітан Закарсө?

Мітреј (Отелалы скөрны). Те лаңт, ен шыас! (Өсиплы). Вај, бат, ју, больше һичево! (Пуксө).

О с і п. Но, буѣ здоров-нө! (Јуѣ наѣднык).

К а т а (Степалы). Муртса-нын тенад вотөѣ, Степа, ез тышкасны тани, Закар материтіс Мітрејтө-да.

З а к а р. Те тај, Ката, он-жө вөлөм төд заповедтө.

М і т р е ј. Тырмас-нын сегга заведѣ јывгыд ызгы-ныд! (Өөппыс боөтө чашкасө да кіөтө самөкур). Кушөм-жык-нө винаыс, баѣ?

О с і п. Нинөм, поѣ јуны, коцсагыштөма тај ічөѣка-а... (Гојө).

М і т р е ј (мытчө Клавѣлы чашкасө). Те тај-нө, Клавѣук, мыкө зев жугыла пукалан талун? На, јуышт гажажык лоө.

К л а в ѣ і. Ме ог ју, ѣаѣө. Öнтај-нын ег ју ми-чажык винасө-а... ог, ен щокты, ѣаѣө. (Јурсө бер-гөдө мөдарлан).

М і т р е ј. да-өд өѣи чашка жынтө јуан-жө, Клавѣук? Тенад щагсө куѣа-өд і став гажыс талун. Ме тај шулі теныд вөравны мунігөн: міга, те-кө шуда бур і прөмыс лоас. А, чуркі-буѣи, те шуда-на вөлөмыд, Клавѣук! Ме мында прөмыссө, гашкө, і баѣыд ез вајлыв. Но, вај, Клавѣук, аслад щагсө куѣа көѣ відлышт...

К л а в ѣ і. Ог, міга, ѣаѣө, ју, збылыс ен щөкты. Јук-тав гөстјастө.

С т е п а (Мітрејлы). Мыјла-нө, Мітреј, мырдөнсө щөк-тан?

М і т р е ј (Степалы). Те, баба, лаңт, ен шыаг! Мыјла колө, сіјөн і щөкта... дај ог і щөкты, а прогіта. Клавѣук! Кіөс ен музты менчым—јуышт! Но—мыјдта верман, көѣ муртса вомдортө інмөдышт, больше нічево!

С т е п а (Клавѣлы). Мыјнө сегга егкө і ышнаган те — відлы, он-өд кув...

К а т а. Јуышт, Клавди, ещѡма Митреј ѡады корѡ-да...

К л а в д и (чукыртчѡмѡн бѡстѡ чашкасѡ да муртса вомдорсѡ кѡтѡдыштѡ). Аттѡ-жѡ!.. Пу, кущѡм чѡскыдтѡм! (Гѡлыштѡ да вомдорјассѡ чышкѡ нагрунѡкѡн).

М и т р е ј. Вѡнаыс жал, егкѡ пѡщѡгад тенид, Клавдук, і кѡстѡ ставсѡ-да. Но, час-нѡ, те бѡрын сегга ме јуышта. (Јуѡ да вомѡ тапкѡдѡ). Ак, чѡскыд тај вѡлѡма! Коцсагыштѡма кѡт, а јон. (Кѡстѡ вылыг чашкаас да сѡтѡ Кѡрѡлы). Нолтѡ, Кѡрѡ друг, вај богт! Текѡд прѡмышляјтѡм таво удатчѡс бура, ју!

К и р ѡ (јуѡ да чукрасѡ). Тпу, абу-жѡ зев чѡскыд, кѡт те мыј шу. Јоннас егкѡ тај јон, да кѡрыс кущѡмкѡ лык, дука. Тпу!.. (Гѡласѡ).

М и т р е ј (бара кѡстѡ). А кущѡм ем—ен ѡѡвѡт сегга... Час, прѡмысѡс карѡ летчѡда-да, ваја сѡтыг прамеј русскѡј горкејтѡ... Ведрѡ жын богга, больше нѡчево! Сѡјѡ колѡкѡ-і чѡскыд та-ѡѡнын. (Чашкасѡ сѡтѡ Каталы). Богт, вај, Ката.

К а т а (бѡстѡ). А, господѡ! Кѡдзам-да, гортѡ сегга ѡгѡ вермѡ мунныным.

К и р ѡ (Каталы). Јуан-кѡ—ју, он-кѡ ју—ен ју. Гортѡ-кѡ он вермы мунны—јурѡѡдыд кыска.

К а т а. Сѡзкѡ, нарѡснѡ јуа! (Зев ѡдјѡ ѡѡбыртѡ чашкасѡ). Со! (Сѡтѡ чашкасѡ Митрејлы).

З а к а р. Молодеч, Ката!

М и т р е ј (вылыг кѡстѡг тырјѡ ылѡ:) „Чѡжѡк, чѡжѡк, ѡе ты был? На каменке водку пѡл“... (Мытчѡ чашкасѡ Закарлы).

К а т а (каѡлыкасѡмѡн ылѡ воѡдѡ:) „Выпѡл румкѡ, выпѡл ѡе

М и т р е ј (кокјаснас жѡжѡ тапкѡдѡмѡн) } (шѡш Катакѡд) „За-
К и р ѡ (јурсѡ чѡтѡртѡмѡн) } шумело гѡлѡва“.

З а к а р (чургöдö асыс чашкасö Степалы, вiсталö ставныс-лы моз). Час, мед первојсö көҗайкаыс вiдлас. Мiт-реј Öгiповiч тај бытö ordjödic Степанiда Пет-ровнаöс-а...

К а т а Збылыг-öд, Степандлы ен i гет, Мiтреј?.. (Сте-палы). Ју, Степа!

С т е п а (бостö чашкасö). Шогöдас егкö-да... Iчöтiка, буфi. (Кöсјö јуны).

М i т р е ј (скöрыс кватiтö чашкасö). Kod i тани көҗайныс: ме алы те, Закар? (Чашканас ырыштö, вiнаыс селк-нитö бөрвылас етенö). Ны, вiстав!..

З а к а р (ласкöдчыштö, боквыс вежынтö). Ме... ме... ме... нiнöм ог шу, Мiтреј Öгiповiч. Час... енлы... Ме бур куҗа... те енлы...

М i т р е ј (локыс). Ныр гöчад, вот, чашканас брунга-дај, больше нiчево! Мыјла те кавшаган менам баба вылö? А? (Камгö чашкасö пызанас, чашка жугалö).

К а т а) Но, мыјнö те? дугды,
С т е п а) (öлöдöны Мiтрејöс шöщ). ен дур, Мiтреј...

(Ывлаын кылö гудöк шы. Клавфi черöбтö коф.)

М i т р е ј (Степалы скöрыс). Разобју кыкнаннытö!.. Пом-нитлы те, баба! Јуртö орöда етерволыг! Теыд друг вiҗны ковмöма? М-мы!.. Клавфук! Адҗан, мыј вöчö мамыд?

З а к а р. Прöста җик, Мiтреј Öгiпö...

М i т р е ј (Закарлы, локыс). Плант!.. (Клавфiлы.) Те ен пов. Клавфук!.. Вај выль чашка! (Гудöк шы гораҗыка кы-лö).

К л а в ф i (четö да мунö пачвоҗдорас. Аслыс). Артiп кылö мунö-нiн.

М i т р е ј (кылö гудöк-шы). О, кодкö гудöка кылö!.. Клав-фук, мун чукöстлы, мед пыралас!
(Клавфi вайö чашка да петö ывлаб).

3-d Петкөдчөм.

Кирө . Вернө, Митреј, мед пыралас. Гажажыка гу
лајтам!

Митреј (кистө вина). А вина сылы огө-һин сетө. (Степа-
лы мытчө). На, Степа, ју!

Степа. Оз ков, агныд...

Митреј (најана). Но-о... Ме-кө гета—оз ков, Закар-
кө мытчө—небог-богстан сылыг. (друг локы). Ју!
На! Больше һичево! (Мырдән сетө кias чашкасө). Став-
сө, кушөз, ју!

Степа (кутө чашкасө). Ыжыд-жө, Митреј, тенад грө-
зыд. Со, баһыд-дырји вегиг шуа теныд—мөд во
олам да һөтчыд-на ме тесаһ бур кыв ег кывлы.

Митреј. Шаһ! Ју-һин, вај, ју!.. „Буркыв“... Он су-
лав те сы доныс!

Степа (ышловзө). Гашкө і ог-да. (Јуыштө ещаник. Чук-
рабөмөн јурсө пыркөдө). Уп-пу! Кущөм лок курыд!
Сегга ог вермы! Уп!

Митреј. Ставсө помав, кодлы-нө мыльөстө колан?
Кушөз ју!

Ката. Ју, Степа, сөлөмвылад долыджык лаас. Ме
тај-нө со кодзыхтөз-жө јуі.

Степа. Восөдас-өд, өнтај-һин өти чашка јуі-і... Ој-
ја-жө-да! (Јуө ставсө).

Митреј. Важөн-өд мед тазі ескө вөчин. (Кистө сулеја-
гыс ставсө), Ок, ез-һин і тыр вегиг. (Сетө Закарлы).
На теныд став курас-карассө, да мөдыг сегга
менама баба вылө ен во. Богт!

Закар (богтө чашкасө). Прөста вежөктан, Митреј Оси-
пович. (Һедыр мығти јуө да закуөитө).

Митреј. Час, бөртінас адзам... Но, көни-нө Клав-
дукыс?.. Мыј та дырасө оз пырт гудөкагысө?

(Петö пызансајыо да шатлаліг тырјі мунö бәдслаң, во-
тыштö да чукöстö:) Клавдук! Мыјнö, кытчö те во-
шін сөгга, трагича?..

(Клавдуклөн гөлöс: „Локтам-нын, дафö).

Лок! Геј минут, больше нічево! (Бэр мунö аслас ме-
стаö).

Степа (катлөдлө јурсö). Ој, кодза, буракö, уп!.. (Идра-
лö тыртöм суљејассö).

Митреј. Кодзан-кө гажажык... Час, öнi сөгга ы-
лам i јоктам.

4-d Петкөдчөм.

Пырö Клавди, сы бөрса Артіп гудөкөн. Пыріг мозыс Клав-
ди мыјкө вiеталö Артіплы чуннас грөвiтiг тырјi.

Артіп. Здоровоҭе тiјанлы ставныдлы! Клеб-сол!
(Ставныс воча чолöмагöны. Клавди мунö пачвождорö, шон-
тыгö).

Митреј. Но, Артіп вөлöма! Лок, толькöтај, другö,
кокыд тенад жеңыд—узöдiм бурöщ.

Артіп (пукгö конік лабичö). А мi неважөн-на-жö па-
нагiм...

Митреј. Панагöмыд сiјö мыј. Мi талун прамеја
гажөдчам... Бур прöмыс таво јен сетiс мiјанлы-
да, позö-i гулајтыштны. Сiз-öд, Кiрö..

Кiрö. Вернö, Митреј. (Артіплы). Нолтö, Артіп, паскөд-
лы гудөктö да горажыка вазöбтыв!

Митреј. Во! А мi јоктыштам. Ноко, Артіп, гажö-
дышт мiјанлыг кумпаңнесö, больше нічево!..
(Ачыс четчо. Кiрö щöщ петö пызан сајыо).

Артіп. Некор-öд меным, некор, другјас. Колö мун-
ны катыдö—сенi талун комсомольчјас лөгöдöны
гөрö вoјпук-да. Вiдчыгöны-нын, көнкö, менö...

Мітреј. Но-о, сійо олас! „Ком-со-мо-леч-јас!“ Ворс, вај, мијанлы, больше ңичево!..

Закар. Ворсышт, Артіп. Ме вегіг тенö, со, прогіта.

Кірö (локтö Артіп дінö да кутчыö гудöкас). Вај, ңазöб-тыв комарінскејöс! (Ачыс вомнас гудöкалö да Артіп-воңын талзаöб). Ек, јерöмакаң-кукаң!.. Но, вај!

Мітреј (Артіплы). Мыјнö те ышңаган? (Локтö Артіп дінö). Колöкö, јешцö-на мөдöдлам самöкурла. Ворс, вај, больше ңичево!

Артіп. Самöкур öмöј јуанныд? Оз-öд поң—кутасны. Збылыс шуа—ог ешты ворсныс...

Мітреј. Мо-ло-ко-сос те, Артіп, больше ңичево!.. Ыждалö јешцö, трагічаыд.

Кірö (кыскö гудöксö аслаңыс). Вајлы-нö меным гудöктö, јерöмакаң-кукаң! Леңлы!

Артіп. Те, Кірö, зев-ңин гажа-да, он вермы ворсныд. Гудöксö јешцö жүгöдан.

Кірö. Ме? Ме, бара, ворса-на... Вајлы!

Мітреј. Гетлы-нö сылы. Оз-öд сыв гудöкыд.

Гтепа (Артіплы). Ачыд ворсышт, Артіп. Ме вегіг талун кодзі.

Каџа. Ворс, јöктыштам ставным. (Петö пызан сајыо шатлаліг тырјі).

Артіп. Час, інö, регыџік ворсышта, мыј сегга тіјанкöд вöчан.

Кірö. Вот, мольöдеч!.. Ворс „камарінскеј“!..

Каџа. Кадрель ворс, Артіп!

Кірö. Первој „камарінскеј“ ворс!.. „Камарінскеј“!..

Мітреј. „Русскеј“ ворсас мед!..

Мітреј. Но-о, сіjö олас! „Ком-со-мо-љеч-јас!“ Ворс, вај, міжанлы, больше нічево!..

Закар. Ворсышт, Артіп. Ме весіг тенö, со, про-сіта.

Кірö (локтö Артіп дінö да кутчыгö гудöкас). Вај, һачöб-тыв комарінскејöс! (Ачыс вомнас гудöкалö да Артіп-возын тальяö). Ек, јерöмакаң-кукаң!.. Но, вај!

Мітреј (Артіплы). Мыјнö те ышһаган? (Локтö Артіп дінö). Колöкö, јешцö-на мöдöдлам самöкурла. Ворс, вај, больше нічево!

Артіп. Самöкур öмöј јуанныд? Оз-öd поң—кутасны. Збылыг шуа—ог ешты ворсныс...

Мітреј. Мо-ло-ко-сос те, Артіп, больше нічево!.. Ыждалö јешцö, трагічаыд.

Кірö (кыскö гудöксö аслаһыс). Вајлы-нö меным гудöктö, јерöмакаң-кукаң! Леңлы!

Артіп. Те, Кірö, зев-һын гажа-да, он вермы ворс-ныд. Гудöксö јешцö жугöдан.

Кірö. Ме? Ме, бара, ворса-на... Вајлы!

Мітреј. Гетлы-нö сылы. Оз-öd сыв гудöкыд.

Степа (Артіплы). Ачыд ворсышт, Артіп. Ме весіг талун кодзі.

Ката. Ворс, јоктыштам ставным. (Петö пызан сажы шатлаліг тырјі).

Артіп. Час, інö, регыдік ворсышта, мыј сегга тіжан-кöд вöчан.

Кірö. Вот, мољодеч!.. Ворс „камарінскеј“!..

Ката. Кадрель ворс, Артіп!

Кірö. Первој „камарінскеј“ ворс!.. „Камарінскеј“!..

Мітреј. „Русскеј“ ворсас мед!..

К а т а. Мыј-нө ескө ачыс вежһагө сецöма.

М и т р е ј (нырвомсö векуштöмөн пукоö Артiп дiнö). Ладнö!
Часлы... больше ничево!

А р т i п. Мыјнö сегга, Митреј, он јокты? Сiзкө, ме
муна (косјö четчыны).

М и т р е ј (кутö Артiпöс). Ен мун! Ворсышт-на!

А р т i п. Öтi параыдлы? Кущöм-нө сiјö кадрель?.. Мун
ачыд щöщ сувт Степа тöткакöд.

М и т р е ј (герампыр). Сыкöд? (Сöлыштö да кокнас зыртыш-
тö).

К а т а. Сувт, Степа, Закарыскöд... Закар, лок!

З а к а р. Ме јокта. (Сувтö). Степа, јоктан он?

С т е п а. Ме ог вермы, јурöј бергöдчö ставнас... Ој-
ја!..

М и т р е ј (скöрыс Степалы). Мун, баба, сувт Закарыс-
кöд, јокты, больше ничево!

К а т а. Лок, Степа, ödjöжык.

А р т i п (лöвöдчö ворсны). Кык параыдлы позас... (Заво-
дiтö ворсны).

С т е п а (I-ја „фiгура“-бöрын летчысö Закарлы морöс вылас).
Ој-ја-да, јурöј зiкöз бергöдчö.

З а к а р (кутö Степаöс). Вывтi лоi јуöмыд тенад, Сте-
панiда.

К i р ö. Но, торојöс гудöкав!

(Артiп гудöкалö. Первој јöктöны кiрö-гозја. Закар оз пет
јöктыныс, Степаöс морöв-бердас кутö-да).

М и т р е ј (качалас Закарлыс Степакöд кутчiсöмсö да локыс
уокöдчö на-дiнö. Закарöс тöйыштö, Степаöс шошаöдыс ква-
тiтö да лабiчö пукоöдö).

К i р ö (горзö). Торојöс ворс, Артiп!

С т е п а (городышто). Ој, Мітреј, леј!

А р т ѿ п (четчө да локтө Мітреј динө). Леј, Мітреј!.. Мыјнө,
дурмін али мыј?

М і т р е ј. Ставнытө пасварта! (Ырыштчө Степа вылө. Ар-
тѿп да Огѿп кутöны).

О г ѿ п. Ен дур, те. Лöньшт!.. Воđ, вај, лутщö, Міт-
реј, да шojтчышт.

А р т ѿ п. Вернө, водыштлы, Мітреј, да спокојтчышт.
Вывті тај јуöмыд.

М і т р е ј (нөщкыöб), Лејöј!.. (Лөвтіг моз). Ставныд ті ме
вылө воанныд? Нөкод жалітыг менö абу!.. (Пук-
öбöбны Мітрејöс лабичö, пызан помö. Мітреј јурсö лејö кѿ-
јас вылас. „Последний нынешний денечек“ сывны бостлө
да унмöвöб).

А р т ѿ п (нөжжöнык). Но, сөгга енö увгöј,—гашкө, ун-
мовгас. (Локтө Клавѿи динö). Ветлам, Клавѿи, ка-
тыдö щöц.

К л а в ѿ и (кѿнас öлöдö). Лант, Артѿп, кылас!

З а к а р Мунамöј-жö сөгга, вајö. (Пастаöб).

К і р ö Ак-ма, зонмö, ез і удајтчы прамеја јöктыштны
(Ставныс пастаöбны).

А р т ѿ п. Мöдыг коркö саф јурөн.

К і р ö. Саф јурөн-нö кущöм-али јöктöм? Талун-егкö
мачыс сурліс, да çугіс Мітрејыд ставсö.

С т е п а. Пукалöј-на. Воç тај-нö мунанныд?..

К а т ѿ а. Аскі-öд, луба, веслун, уж вылө ковмас петны.
А јурыд кутас вігны!

З а к а р (прöшщяјтчө Степакöд). Пасібö, Степаніда Пет-
ровна, да ен сівіт менö.

С т е п а (шатлалö). Воçлань сөгга, Закар... Ставныд

щощ відлывлөј мiжанөс. Енө фiвiтөј! Öд, кущөм
код ме талун.

У н а ө н (петiг мозныс). Пагiбө! Го пасiбө! (Петöны. Сте-
па кольдөдө посвозас петалөмөн. Артiп, кылө, гудбкaсны
боотө,—гудбк шыс пыр вочасөн ылысмө, лөнө, бырө).

5-d Петкөдчөм.

Мiтреј шкоргө уфө пызан вылө летчысөмөн; кор-сурө му-
рөстлө да ун јывөыс броткөдчө. Клавfi жугыла пукалө лабiчас,
өшiн дорын. Көнкө сiктын кылө понјас увтыштөнi. Степа, кы-
лө, кiлчө iгналө.

К л а в f i (вiфөдө өшiн пырыс вывлаң, төлыг жүдөр вачкө чу-
жөмас). А төлыгыс кущөм југыd!..

ЗАНАВЕС НАЗӨҢИК ТУПКЫГӨ.

Мөд вөчөм.

2-d ТОР.

Вөчө вөңдә инас-жө. Вөј. Керкаын пемыд коф, сөмын өшн-
јасөд төлыс југөр вачкө. Пызан вылын кинөм абу, сетчө летчы-
сөмөн век-на Митреј узө. Жожын, вольпаө вылын, шебраөмөн узө
Степа; сылы чужөмас инмө төлыс југөр. Клавди паччөр дорын
кујлө.

1-d Петкөдчөм

К л а в д и (очсалө да кор-сурө ышловзө. Недыр мысти јурсө
лептыштө да кывзыө). Узөны... А ме сінмөс ег-на
кунлы. Быдгама думыс бергалө јурын... (Муртса
кылыштө гудөк шы) Артіп, буракө, вөлісті-на-жө лок-
тө. (Гудөник четчө, летчө паччөрыс да вөңдө өшінөд. Гу-
дөк шы матысмө) Мајбырјас, гажөдчөны!.. Выль пө-
лөс вөјпукјас комсомольчјас лөгөдөмаөг. Отчид
толькө ме сетчө вескавлі... Бур ногөн гылоны-вор-
сөны. (Гудөк шы зик өшінулыни кылө) Артіп да Грша-
Матвеј. (Вешјыштө өшін вөңыс. Гудок шы пыр ылымө
да вочасөн бырө, Клавди бара өшінөд вөңдлө да пыдысан
ышловзө) Пышја, буракө, гортыс. Ог вермы... (Вө-
ңдлө Митреј вылө) Мед ескө немсө, вот, тази нус-
кіс-узис, ез-і садмыв мед некөр!.. (Бөр кајө паччөрө
да водө) Ој-ја-да, олөм!.. Ештылас-жө мыкө мјан
вылын і ыждавны да гмекајтчыны...

М и т р е ј (ымөстө да кызө. Сөгса еща вөрөдчөм бөрын јурсө
лептыштлө да гөгөр вөңдлө дулалөмөн) Ппу!.. Татчө і
унмовггыгөма менам... (Пукөд да кјас нас чужөмсө
кјртө, ружтіг тырјі).

К л а в д и (бергөдчө јөзлаң банөн, лептыштлө јурсө) Садміс-
нін, тыдалө, мупыр мунтөм торјыд...

Мітреј (четчө да һөжжөнїк ветлө пачвоґдорө јуны. Јудм бөрын сувтө жоґ шөрө да бура дыр зуһаег моз вїґдөдө Степа вылө) А-а!.. Стыһїтө, ґтерво!.. Макаp Закаpыс-көд абу-жө мунөма ґтервоыд?... Клаvфук-һө көнї? (Вїґдөдө, сөгга матыґчө паччерлаһ да аdґдө) Таһї тај сї-јө уґө... Но, мед... часлы... (Пуккө лабїчө да коґјассө пөртчө).

Клаvфї (полө, гусөһїк гынсапөгсө көмалө) Мыј бара кутас вөчны-а?.. Кајны-кө кутас ме дїнө, тојышта да пышја ачым...

Мітреј (пөртчыег мозыс, скөрыґ) Закар коvmөма!.. Мм! Больше һїчево!.. Петкөдла, час, ме теныд өнї-ї грөз, ґтерволы! Ловја јурөн теыґ он-жө-һїн мын буракө-а... Пөрыґ кучїк! (Пөртчысөм бөрын малалө пы-занвылыґ, кїнас корөө мыјкө).

Клаvфї (јурсө лептыштлө да вїґдөдлө Мітреј вылө, полөмөн) Ој, мыјкө көсјө мамөс вөчны?! Пурт корсө, буракө?.

Мітреј А-а, час!.. (Четчө да ґтенгыс кї маласөн бөгтө пїшчалсө, вөгтө затворсө. Сөгга патронташыґ кыскө патрон да көсјө зарадїтны пїшчалсө) Җенга ґтервоөс дај больше һїчево! Јона менө сөг оз мыждыны, мед јөз мужїккөд ез кыґкас! ґвїдїтельјас емөг... ґтерво!.. Клаvфук секи менам лоө... Мм!..

Клаvфї (зев өдјө летчө паччөрыґ да гусөһїкдн кыјөдө, ачыс векыда тїралө. Мыјөн Мітреј кутас патронсө пїшчалас сујны, Клаvфї уґкөдчө да кутчысө пїшчалас, патроныс уґө жоґө). Ој, ґадө!.. (горөдө) Мамө, мамө!.. Ој, ен лыґт, ґадө!.. Мамө!.. (Степа кыпөдчө, шөјө вошөмөн).

Мітреј (һещкө пїшчалсө) Лез!.. Клаvфук, лез, бурөн!..

Степа (четчө, поктө надїнө) Мыјнө, бласлө крїстос, лої?.

Мітреј (һещкө). Лез, ґтерво!..

Клаvфї Ој-ја-да!.. Мамө, ґадө тенө лыјны көсјїс.. Ој!..

Степа (щощ кутчысö пишщальö) Го благослөви крiстос?!
Мiтреј, мыјнö те, јöјмин али мыј?.. Вај, пукты пиш-
щальтö!.. О, господö?!..

Мiтреј (локы нещкö) Леқöј! Мм!..

Клавди Кут, мамö, јонжыка, ен сет!..

Мiтреј Клавдук!.. Леқ, вај бурөн... Трагичајас!..
(летчысö пишщальыс да пуккö лабiчас) Тi тақi?.. Но—
med!.. Помңитлöј, бур оз ло тiјанлы. Кыкнаннытö вiа!

Степа Тенад тај, Мiтреј век-на абу палалöма јурыд..
Вод да уф. О, господi да помiлуј!.. да јешщö
загрекыд кықкö ез су мiјанöс...

Клавди (кутö клас пишщальсö) Муртса, мамö, ез су,
муртса..

Мiтреј Суас-на! Енö-на сецöма радлöј тi.

Степа Вод, вај, Мiтреј, да палöдчы... Мун, то воль-
паз вылад (iндö аслас вöлпаз вылö).

Клавди Пищщальсö ме зеба, мамö, сарајö петкöда-да...

Мiтерј Ен лыгт вöрфöдны!.. Öшöд местаас!

Клавди Те бара богтан дај?

Мiтреј Ог богт. Öшöд, вај, сеј минут, больше ничево!

Степа Öшöд, Клавди. Оз богт, водас узны... Сiқ-öд
прöста кампузiтчыштiс фадыд, пöкмöлла вывгыс..

Клавди (пищщальсö öшöдö етенас) Збылыс, фадö, вод
да уф...

Мiтреј (четчö лабiчыс да друг ускöдчö пишщаллан) Разо-
бју...

Клавди }

Гтепа } (щощ ускöдчöны да кутöны Мiтрејсö) Ен бозт!

Мiтреј (локы серöктö) Ог, ог. Енö полöј, псвзö-
дыштны кöсјi, больше ничево! (пуккö бöр лабiчö) Не

-кө Клавѣук ескө, код төдас мыҗ верміс лоны!
Ҷик те куҗа, Клавѣук, мамтө ме жалҗта... Аскі
текөд карө летчылам... Ок, бур-жө плаҗтө дөра
теныд һөба! Кылан? Тенад щаггө куҗа поҗө-і
вөччөдыштны тенө... Стаҗін һөба, кылан?..

К л а в ѣ і Меным откод, җаҗө... Ас кыөм шушунсө-
на зев новла ме.

М і т р е ј Мыҗ сіҗө кыз шушунгыд. Те-өд, буракө,
абу кущөмкө бобыль ныв? Öсип Мітреј вермас-на
өҗі нывтө пагтөдны-і бурҗыка! Мед кышакылө
ставыс мунігад... Вөччөда акаһөс моз, больше һі-
чево!.. Аскі летчам, прөмыснымөс іналам, даҗ һө-
бам медбур маҗаҗынгыс...

С т е п а Но, вод сесга, бласлө крістос, талун да
шоҗтчы... Воҗшөр гөгөр кынҗі өні абу-на. Асы-
лөҗыд җікөҗ палҗалан.

М і т р е ј (мунө да пукөб вольпаө вылө) А те, баба, мекөд
ен вод! (віҗөдлө Клавѣилаҗ) Вот ескө... да... Мм!..
(водө). Аскі воҗ карө летчам. Кылан, Клавѣук?

К л а в ѣ і (паччөрө каҗг моз) Но-но, җаҗө, кыла...(водө)-
(Мітреј кызө да реҗыд һускыны-уҗны пондө).

С т е п а (мыҗкө дыра мыҗті щөщ каҗө Клавѣ ініө да пукөб паччөр-
дорас. Бура дыр пукалө. Сесга бергөдчө Клавѣилаҗ)
Он-на уҗ, Клавѣі?

К л а в ѣ і Ог, мамө... Кущөм-һын уҗөм тавоҗ.

С т е п а (ышловҗө) Уҗышт, колөкө... Ме пукалышта...

К л а в ѣ і (пукөб) Те, ваҗ, мамө, лутщө оҗбыртлы, ме-
нам оз-һын өні уҗы.

С т е п а Час-нө, һоровтыштла... җурөҗ зев јона влөө...
(водө) Кыскө таҗ ем-жө тащөм мортыд?.. Мырдөн
кык чашка јуктөдіс... О, господі да помілуҗ!... те

Клавди ен унмовгы: гашкө, сафмас да бара пон-
дас карапужитчыны дадыд--да. (ышловзө).

К л а в д и О г, ог, узышт вај.

(недыр мыгті Мітреј ныргорөн кутө шкоргыны)

С т е п а (унјывтысмоз) Он-на уз, Клавди?..

К л а в д и (небыдика) Ог, ог, мамө...

С т е п а Ен унмовггы, нылө... ен...

К л а в д и (бура дыр пукачө шыагтөг. Сегоа виждөдлө мамыс
вылө да губөнык жуалө) Мам, јукган он ескө те Міт-
реј дафкөд?.. (Степа нинөм өз шу) Узө-нын тај...
(малыштө мамсө јурөдыс).

С т е п а (черөбтө) Мыј?.. Клавди, узан-нын?.. (ышловзө).

К л а в д и Ог, мамө, ог... Уз, уз те. Ме караулта—
ен пов. Уз!

С т е п а (унмовөд) Ен, дита, унмовггы...
(көнкө кылө петук чуксабө).

ЗАНАВЕС ҢӨЖӨҢИК ТУПКЫГӨ.

Кожмод вочом.

Нывбаба жүкд (Женотфел). Гажа код комната. Шужавылас оңдс; оңдсааныс вескыдылас (авантсеналам) пызан, сы динн улдс; шужавыл етенас-жө ошалө Калыкова домналдн портрет. Вескыдылас кык ошин; ошиняс костын етенас ошалө Ленинлн портрет. Вескыда—кык портрет: Цеткин Клара да Крупскаја; кык портрет-костас гөрд плакат, сетчө жежыд шыпасясөн гижөма: „Комі нывбаба, отсав дорны выль олбм!“ Вескыдылз пельдсас галанскөй пач, сы-возын (талаанынжык) мөд пызан да улдс. Етенајасас ласкалдма нывбабајасдс чуксалан лозунјас. Пызан-јас вылас гижан көлуј да кабала тыра папкајас. Шужаладоз пельдсас (оңдс дорас)—прөстөй диван; зик пельдсас, тувјын, ошалө паскбм. Төвса лун.

1-ја петкөдчөм.

Гиманова (отнас мөд пызан саяс пукалө да гижө, көр еурө виждлө асвозас паскөдөм папка вылө). Еща тај ескө пыр-жө вождө воглалам-да...1924-ј воын Ком! Област паста вөлөма сөмын-на 18 делегатка чукөр—586 делегатка, 25-д воын 44 чукөр-нын—1380 делегатка, таво вылө мјан лыдыгыггө 70 делегатка чукөр-нын—кык сурс кымын делегатка-нын... гижө да нимкод пырыс). Кујим воон делегатка чукөрыс содөма пөштө 400 прөцент!.. (бара сизі) дај делегаткајасыслөн лыдыс кајөма 320 прөцент вылө... (гижө бура дыр). Сөмын, вот, комі аңјасдс гөкыд ужыс вывті јона личкө-да, велөдчыныс некор. Пемыдлуныс најдс сојөмөн сојө. Став неграмотнөј гырыс вөјтыр пөвсас кујим четвөртыс (75%) нывбабајас...Лоө та јылыг буржыка гижыштны газетад...Пемыдлуныс вөсна-өд сиктјасас і быд омөльторсө вөчөны, важ лок-оласногыслөн зев-на пыдын вужјыс...(мөвпалө гырда вылас летчыгөмөн).Аттө, мөвпыштан-да, уна-на-жө гырыс уж-

јас ковмас вöчны комі сiктса нывбабајас костын
крегѣанкајас пöвсын!..(гiжö).

2-d петкöдчöм.

Мажкова (пырö портфеля. Бергöдчылö бөрвылас да чуксалö)
Лок, лок, татчö пыр!(полiг тырјi пырö Клавди, дукöса,
шалля, кушенча кепыса; кынаулас кутö кабалапышкö
тöбыштöм јокмыл. Мажкова портфельсö пунктö пызан вылас
да пöртчыөг мозыс шуалö) Пукгы сетчö фiван вылас
да шонтыг...

Клавди (оз пукгы, полö) Ог, фадö локтас да вiдчыны
кутас.

Гиманова (Мажковалы) Помагiс судыд?

Мажкова Помагiс. Нöль во-кежлö пукöдны судiтiс-
ны. (Клавдилы) Пукгыштлы да вiстав, бур ныв,
мыжыг те вöли бөрдан? (пукöө пызан сажö).

Гиманова Нöль во-кежлö-жö...Гiжышт газетö суд
јывгыс, мед мукöд тöдiсны да ез пондыны öбö-
дiтны нывбабајасöс.

Клавди (нöжјөнiк пукöө фiван помö, јокмылсö кiас бөгтö)
Вöлөј, гашкö, мунас-да?..фадö, мiга, менö кутас
вiдны-i.

Гиманова Кытыг-нö те, нылөнка, ачыд? Слугаö ме-
дагны кöсјан алы мыј?

Клавди. Ог. фадöкöд локтiм, прöмыс вайiм татчö
карас. (Лептыштö јурсö да назöнiк гөгөр вiзöдлö. Адзö гөрр
плакат да дыр вiзöдö, ас костас вомсö вөрöдмөн).

Мажкова Пушнина?.. Мыјла-нö ескö, ачыд карö лок-
тöмыд-а, шогган?.. (казалö Клавдилыг лыфöмсö) Те-
нö грамотнöј?

Клавди Сiң, омöлыка кужа...

Мажкова Нолтö, вай лыфды,мыј сетчö гөрр вылас гi-
жöма? Сiјö-öд теныд щöщ iнмö...

Клавди Меным оз-жө инмы? Сетчө, со, гижөма „Комі нывбаба“-да? Ме-öd абу-на баба—ныв-на ме... Oj-ja-da, мунны сегга лоö (четчө).

(Симанова Майковакөд шпынмунöны).

Майкова Пукушт-на. Ен тај-нө і вістав нинөм?

Клавди (ышловзө) Мыј-нө вістала ме? дафө, көнкө, коргө-нин менө...Gojac қикөз вөлөс еновті-да... (адзө Ленинлыг портретсө да сінјаснас зев суза қоргө сы вылө).

Симанова Јона-жө те, тыдалө, полан дафгыд? Обө-дітө алы мыј сійө тенө?!...Ен-на мун, сіқкө. Пукгыштлы да вістав мјанлы, куцөма те олан гор-тад, мыј вөчлан?

Клавди (өзјан чужөмөн, портрет вылө indө) Есіјө-öd Ле-нин дафгыд і ем, буракө? (пукоө фиван вылө да віқөдө).

Майкова Сіјө. Те тај төдан-жө.

Клавди Ме қигаыг адзылі, картина вылыг... Сени ічөт, а тани, со, ыжыд—қик ловја морт коф... Сіјө-нө збылыг кувліс?..

Майкова Мөд во-нин, луба, мі Ленинтөг олам. Те-ныд-нө сіјө жал-жө?

Клавди (ышловзө) Зев жал. Мортыс-пө сіјө зев ве-жөра да бур вөлөма. (пернапас чөвтө) Сарствоңе-беснөј!..

Майкова Оз ков, бур ныв, Ленинтө сіқ казтивны. Ачыс Лениныд ңекор јенмыдлы ез ескыв, пыр чуксавліс вермагны јен вераыдкөд.

(Майкова четчө да шкапыг корыгө—відлалө нгајас).

Клавди (јандыг моз) Вунөдчі... Мі-öd пемыдөг-да, век-на, со, важас кыскө...Ңекущөм јен ңі мөдар југыд-пө тај егкө өні абу-да...

Симанова дај војдөр ез вөвлы. Ставсө-öd сіјө поп-

јас да озырјас лөгөдлөмәөг, медем пемид ужалыг војтыртө повөдлыны да нарғитны јонжыка вермісны.

Мајкова (шкапыг перјө кык ыга, сетө Клавділы) На, со теныд кык ыга ме гета: „Јенлы ескөм“—кыңи Леңиныд виқөдис јен вера вылад, мөдыс—„Леңин да нывбајасөс мездөм“. Бура лыффы, кыкпөв кујимпөв лыффы, да ачыд гөгөрвоан ставсө.

Клавді (богтө да пищөгас сујө, полиг тырји) Мед ескө Мітреј ҕафө ез-жө адзы... Стрөка-кө сурас, јона-жө сөлөмсаң и лыффа ме тәјө ыгајастө!..Пағибө! (четчө) Муна сөгга, қикөз-өд ылалі, со, татчө... Нөјтас-нын менө Мітреј ҕафө өні, етадыра кешлө Каркоөс еновті-да...

Мајкова (кутө да пукөдө, меліа шуалө) Регыдік пукалышт-на, бур ныв, ен-на мун... Те, со, пыр-на шуан: ҕафыг-пө пола. Вігтав, вај, мыгеама Мітреј ҕаф тенад сецөмыс?. Гашкө, ми-на вермам мыкө сөветујтны теныд. Пукыштлы, пукыштлы.

Клавді (пукө, жугыла) Ој-ја-да, кың-нө ме вігтала ставсө?..дај вігтавныс ог лыгт, јанқим... Вегіг мамөлы-на ег вігтавлы-ны...

Мајкова Тыдалө збылыг куцөмкө ыжыд шог тенад сөлөм вылад. (Сімановалы) Пырігөн, виқөда-да, пукалө тәјө поспомын, мызгыртчөма да бөрдө гүгөнік мыжыгкө.

Сіманова Час, ачыс бур нылыс вігталас. (Клавділы) Ен пов, вігтав.

Клавді (јурсө копыртө, бытө јандысө) Ог-нын вігтав, буракө, ҕафөлы кывгас-да, вөтлас менө гортыг. Kod төдас, куцөмөг ті агныд сөгга. Гашкө нароснө сылы ме жылыг суклаланнныд-да?..

Сіманова (локтө Клавді воқө) Те тәј, бур ныв, вывті

полыг вёлöмыд. Ен сецöма пов мiяныг. Мi-öd сы вылын i ужалам, кыз ескö нывбабајасöс дорјыны да јурдöдны. Те, буракö, öнiја олöмсö зевна омöлика тöдан. Гашкö, первојыг-на i карас локтiн-да.?

К л а в д i Первојыг, ферт. Прöмыс вајим фадöкöд, татчö улиас тај вузалiс... (друг) Ок, вөлöј бара ем алi абу-нын? Он-öd i тöдлы—гугаласны: карад-пö тај зев гугагысöс-да... (четчö) Муна.

С i м а н о в а (пукöдöс Клавдиöс да ачыс щöщ ськöд ортчөн пуксö). Луншөр-луна һекöд оз вөрчöд, ен пов. фадыд-нö-ескö кытчöкö һöбасны мунiс?

К а в д i Ез. Вiнала кабакö мунiс, дај сур јуны-на кöсöј вöли кытчöкö пыравны. Код јурнас јешщö уöö кытчöкö-да, став фенгасö гугаласны...

М а ј к в а Јулывлö-жö фадыд?

К л а в д i Көт бара ведра сувтöд, бучкас-жö сiјö (други-зöдлö гөгөр) Мед ескö, загрекi, оз-жö кывлы? Некытчö туйтöм-öd кодјурнас—пыр сөгга ме вьлö i воны пондас...

М а ј к о в а Мысгама фад-нö сiјö сецöмыс: чож тенад алi бафьдлөн вокыс?

К л а в д i (ышловзö) Абу. Мамöлөн мужiкыс... Батö кувлис, во квајт кымын-нын, буракö, лöö, бiја-вiгöмгыд—тiпыг-пö тај пельшөр вөлi вiсталö-а.

С i м а н о в а Сiзкö, те фадвоз ныв лоан? Мамыд мöдыг мунiс верöс саяс?..

К л а в д i Мöдыг...Ез мун ескö-да, гортö пыртiс Öгiп Мiтрејтö, даг овмöс вьлö богтiс. Öнi сөгга сiјö-жö мiјан вылын i ыждадлö, вöла богтöма-да.

М а ј к о в а Мыјнö, нöјтö алi мыј тiјансöс?

К л а в д i Бьдгамаыс овлö, еща-i смекајтчывлас бьд-ногыс мiјан возын.

М а ж к о в а } Кызї?
 } (өтпырjө)
Г і м а н о в а } Мыжыс?

К л а в д і Кушөмкө тај jөј ру пырөма сылы јурас-да,
ме бөрға пыр вөтлыгө... (друг јона шога) Ој-ја-да,
зев-өд гөкыд мїжанлы мамскөд сы дінын овныс!
Вїны-нын мамөс кутліс-ї, муртса ез лыј пішца-
лыг...

Г і м а н о в а Мамыдкөд-нө сылөн сөгласыс оз-жө
тырмы?

К л а в д і ферт-нын, оз. Менчым быд вогков тујалө,
быд стрөкаын кыјөдө, щөктө аскөдыс овны. Шуө
вєгіг: ме-пө, фадө быффө, егпыр тїжан овмөсаныд
мамыд вөсна, меным-пө сїјө мустөм, пөрыс, ме-
пө пярї те понда, ме понда быффө. Горт помыс
некытчө оз леј петавны менө-нї...

М а ж к о в а Кымын арөс-нө аслыд теныд?

К л а в д і дасөкмысөд-нын... Артїп таво комсомолө-нїн
пырома; меным егкө зев-жө окога-да, өг лыгт.

М а ж к о в а Мітреј фадыд-нө ачыс том-на?

Г і м а н о в а Kod-нө сїјө Артїпыс? Тенө-нө астө кы-
рї шуоны?

К л а в д і Клавдіјаөн... Мітреј-фадлы кызвїт арөс...
Артїпыс (нуммунө) мїжан сїктса томінік зон, бур-
лак. Вөрлејоны таво бафыскөд...

Г і м а н о в а фадыд-нө кыјө тенад, вөралө?

К л а в д і Вөралө. Пефө Кірөкөд таво кыјсыныс кај-
лісны. Бура уна егкө прөмыссө ваяөма, да мыј—
ставсө-жө јуас да кық гурө таргајтас.

М а ж к о в а Со-өд, Клавдіја, кушөм лок вөлөма те-
над олөмыд, а те он көсјы вөлі вїгтавны мїжанлы.

К л а в д і (друг кватї тчө) Ој-ја-да, збылыс тај-нө вїгтав-

сіс менам ставсө?!..Енө-жө бара ті дадөлы уд-
төј менө! Јуағны-кө мыкө кутас ме жылыг—пөр-
јалөј сіјөс...

Гіманова Ен пов. Сіјө-өд татчө оз-і во. (Меліа)
Гашкө дадыд тенө өбөдітіс-һин-да?..

Клавді (збоја) Сы выјөз-өд ог-жө ме летчы!.. Пыр
ескө менө кыјөдө, төрөпітө, да ловја јурөн сылы
наперво ме ог сетчы!.. (візөдлө гөгөр поліг тырји) Час,
вістала-һин-нө тіјанлы өті сајын: татчө карад лок-
тігчөж сіјө сөріс быдторсө меным, щөктө овны
аскөдыс. Сегса прөмыссө вузаліс да меным, со (пет-
көдлө јокмыльсө) сарапан вылө статін һөбіс...Өні ме
ог төд, мыј і керны? Ғерт, көнкө, таяј гөсһөчғыд
јонжыка пондас ме дінө зыртчыны...

Гіманова Оз лыгт! Сарапантө вур да новлы на
здоровјө. Мыкө-кө кутас шуны, те мун да асла-
ныд волісполкомө норағ, либө мјанлы пісмө ыс-
ты, гіж женотфел һім вылө.

Клавді (поліг тырји) Сы вылө норағны? Ме бара ог
лыгт—віјас.

Мајкова Һинөм оз вөч.

Клавді Ме көсја вөлі тіјанлыг јешщө јуавны: по-
час оз ескө мамөлы торјөдчыны Мітреј дадөғыс
да вөтлыны сіјөс мјаныг?

Мајкова Поғас, ғерт, нылө. Өніја законыд быд-
ногөн дорјө нывбабајастө, оз леғ на вылын нар-
титчыны. Оз-кө дадыд бурөн торјөдчы, мамыд
вермас судө сы жылыг шыағны.

Клавді А мамө вермас-на којмөдығ верө сајө мун-
ны?

Мајкова (вераліг моз) Вермас... Көсјө-на өмөј јеш-
щө кодкө сајө мунны?

К л а в д і (сандыг моз) Сің жуалі... Гашкө, міса, Закар сајас окоҗитас-да.

М а ј к о в а Kod-нө сіјө Закарыс?

К л а в д і Міжан җиктыг-жө, өти озыр дөвеч морт... Сіңкө, гортө воа-да, пырыг пыр-жө мамөс ыштөда торјөдчыны җадыс: сещөм ідол дінын огө-жө кутө овны! (вірөдө гөгөр) Со-өд, тіјан тани кущөм гажа! (індө Крупскаја да Цеткін портретјас-вылө) Есіјөјас-нө кущөм җөткәјас?

Г і м а н о в а (четчө да индө Цеткін вылө) Тајө—Клара Цеткін. (Клавді матыөтчөмөн вірөдө портрет вылас.) Ачыс чужлөма Германіјаын. Бур коммунистка-революционерка. Вірөд, пөрыг-нын ачыс-а, век-на сөлөмҗаныс төждыгө ужалыс јөз вөсна. (індө Крупскаја вылө) А етіјө—Крупскаја, Надежда Константиновна, Лениныдлөн гөтырыс. Јона җилө јөзөс југдөдөм вөсна, торја-нын нывбабајас понда (пукө аслас местаө, пызан сајө). Теныд, Клавді алы кыз шуңны тенө, велөдчыны-жө ескө колө-да. Тыдалө, вылногса олөмлаңыс тенө јона-жө кыскө.

К л а в д і (вірөдө портретјас-вылө, сөлөмөс) Со-өд, мајбырјас, емөг-жө ыжыд мывкыда-вејөра нывбабајасыд!.. Ок ескө, меным јона-жө окота велөдчыштыны, да ңекың!.. Көт-нын ескө ічөтїка. (нывбабајаслы) Но, муна сегга, зев дыр маңитчи!.. Пасібө тіјанлы, да енө-жө дивітө менө, пемыд нылөс, лок шогөс вістали-да! (бергөдчө да адзө Калыковалыс карточкасө). Тонө-на, со, кущөмкө томиңик нывлөн карточкаыс-дај? (вірөдө).

М а ј к о в а Сіјө—Калыкова домнаыд-і ем,-гашкө кывлін? Повтөм сөлөма комі коммунарка, ачыс Вьлгортыс, гөліңик ныв. домнаыд ас вөлагыс гөрд партизанјаскөд щөц кодкө вонад жежыдјаскөд војүтїс. Сегга разведка вылыс вөлі жежыдјасыд ку-

төмаөг-да, Помөсдинын і лылөмалөс, шојсө шы-
бытөмаөг воли лым піө, лыланінас...Лылытөзыс-
на сылыг вөлі чегјалөмаөг кјассө, шөктөны вө-
лөм вігтавлыны гөрдјас јылыг да сетчыны жежыд-
лы. домнаылдөн нинөмыг абу здрөгнитөма гөлө-
мыс. Со кущөм герөј ныв вөлі домна Каліковаыд.

К л а в д і (өзјалан чужөмөн віздөдө карточка вылө) Тажө і ем дом-
нушқаыд! Кывли коркө...Ачыс, віздөд, кущөм-на
том гөлөма...Зверјас!..Етащөм нылөс лылөмаөг...
Зарні нылөј!(Малыштө карточкасө да дыр сывылө віздөд)
Ыжыд-жө гөлөмыс талөн вөлөма, весіг жежыдја-
сыг абу повзөма... А ме, коңөөј, Мітреј даагыс
пола...

С і м а н о в а Оз ков повны, Клавді! Те-өд ачыд-нин
веретө ныв, колө-нин ас шөрыг тыр морөсөн ло-
лыштны.

К л а в д і Ок, кыс бара мјанлы!(гөлөмыс) Вот ескө
домна ксфөг-кө мі вөлім повтөм гөлөмаөг! (віздөдө
карточка вылө),

3-d петкөдчөм.

М і т р е ј (пырө, бура код, кіас „четверт“ віна) Колөкө—
іҗвөнајтөј, колөкө—тодмышкалөј, а вігталөј, кө-
ні менам Клавдукыс? Больше нічево!.. (віздөдө Мај-
кова вылө, Клавдіс оз аагы. Сы кості Клавді повзө, чун-
нас грбзитө-өлөдө Сімановалы да гусөнік петө женотде-
лыс, шуіг моз: „Пөрјалө-жө бара кықкө“.)

4-d петкөдчөм.

М а ј к о в а Те-нө, граждаңин, кодөс татыс корган?
Коді те ачыд?

М і т р е ј Ме—Өсіп Мітреј лоа. Корга...Коді колө—сі-
јөс і корга. Мыјнө, татчө пырны сегга оз поз алі

мыј? (віқддлө гөгөр) Кущөм-нө тани тіјан заведень-
нө?

Гіманова Тани—Женотдел. Те, граждаһин, талун
гажакод-да, вај мун...

Мітреј Ферт, буракө, ог колтчы... Женотдел, шуан-
ныд, тани? Сіқ! (сувтөдө „четвертсө“ Мајкова во-
рә, пызан вылө) Сіқкө, тіјан тани женцінајас емөг-
і? (віқддлө кыкнаныс вылө) А подкодашщөјө, труш-
щөпајас, больше нічево! (перјө папірос да курітчыны
көсјө).

Мајкова (вештыштө четвертсө) Вај бост татыс тајөс
да мун. Сөгга, тани курітчыны, граждаһин, оз
поң!..

Мітреј Папірос-өд һөбі, абу макорка лібө мыј.
(өзтө) Мунны—муна, дај вінаөс татчө ог кол ті-
јанлы, гортө катөда, гөгһөч... Прөмыс вузали даі
віна һөбі. Клавдуклы сарапан вылө статін бост
віт метра! Півнејын бура дыр сульмујтім кущөм-
кө төварышјас сурісны-да. Кущөм-нө сіјө, труш-
щөпа, карө волөм, он-кө прамөја гажмыв?..

Мајкова Вај, міга, бост тајөс татыс, абу лөгыд.

Мітреј Боста, боста, мыј сені теңгыны пондін, абу-
өд тајө самөкур-лымыј?..Збылыс, оз-ө лыкмы тіјан
кущөмкө подкодашщөј женціна? Віқөд, менам ба-
баөј пөрыг-һин-да, колө егкө вөлі...

Гіманова (дөзмөм пырыс торкө) Граждаһин, мун вај,
мун, һинөмабусө тај кутін больгыны! Тани-өд пар-
тіјнөј учредеһнө...

Мітреј Муна, муна, ен сещөма қезгы!..Партіјнөј-кө,
јещщө буржык...Ме көт ачым абу партіјнөј егкө,
да лубөј коммуністөс верма јөртны, больше ніче-
во!..Но, час-нө, муна. (бостө „четвертсө“) Збылыс,
көні-нө Клавдукыс менам? Вігталісны тај-нө тат-
чө кытчөкө пырөмөн-а? Ез волы?

Гіманова Некод ез воны.

Мітреј (сблѡмыс) Со трагіча! Часлы, ме сылы пет-
кѡдла! Јешцѡ-ѡд гѡснѡч нѡбі аслыс...Но, сізкѡ,
ізвеҗатча, больше нічево!

5-d петкѡдчѡм.

Клавѡі (ѡзѡс востѡ) Те тај тани вѡлѡмыд, ѡѡѡ?

Мітреј (скѡрыс) Ме егкѡ тани-ѡа, те, вот, кѡні
шѡјтан-а?

Клавѡі Тенѡ корґны ветлі...Відчыгі-відчыгі да
дыр ен кут локны, дај ветлі сегга корґны: мед
егкѡ, міса, ен јусы да ѡеґгатѡ ен вошты.

Мітреј (німкоѡа) Ај-ѡа, пасібѡ, Клавѡук!..(мукѡдыслы)
Тажѡ-і ем клавѡукуыд менам!.. (Клавѡілы) Но, лок
сегга гортѡ вѡрѡдчам, больше нічевво! (петѡ).

Клавѡі (сы бѡрса петіг мозыс візѡдлѡ нѡшта Калікова кар-
точка вылѡ, сегга нывбабајаслань бергѡдчылѡ да нуммунѡ)
Пасібѡ тіјанлы!..(ѡаѡыслы гораа) Еща-нін і котра-
лі кар куѡаыс!

З А Н А В Е С .

Нолдөд вөчөм.

Кожмөд вөчөмзаны колы во ньолкымын (вөчөб 1929-30 вожа-сө). Став воҗаа јөзыслөн төдчө лөрыгмыштөм. Артып ветлөма-нын Гөрө армияб, дај бөр воөма; Закар җормыштөма, Клавди „воз-муҗајтөма“, Митрејлөн чужөмыс вежыштөма—сінгорувјасас „мешөкјас“ (јүөмыс), Степалөн унжык чуқырыс чужөмас лөбма.

Вөчөб Степа ордын (көні вөлі медвоҗаа вөчөмыс). Керка пыщ-көсыс төдчымөн вежөма: „Јенјас“ абуөг. Стенас ласкалөма вожд-јаслыө портретјас да советскөј картинајас. Пищчал да патрон-таш вајинас-на өшалөны. Тувсов лун.

1-ја петкөдчөм.

Милитсионер пукалө улөс вылын, пызан дорын, кіас ку-тө кабала, пызан вылас папка; кык поҗатөј пукалөны ла-бічын, пызан сајас моз; Кірө да Каҗа—өшің дорын; Степа сулалө пачвоҗдорын, самөвар пуҗөдө; Митреј—жөж шөрас сулалө, зумыштөма, локыңик сукмана да картуза.

Милитсионер (Митрејлы) Но, вај, Митреј Öзіпович, кырымаг сегга татчө (індө кабала вылас).

Митреј (буқышөн виҗөдлө) Мыј бур куҗа кырымагныс? Вөтланныд-да, сјөн?

Милитс. Милі сөмын сельсоветлыг шуөмсө олөмө пөр-там. Теныд шөктөма татыг петны, керкасө кол-ны Степалы нылыскөд...

Митреј (өблөмыс) Кушөм-нө тајө влагт өні пукөма? Ме тани вгт во мыргі, гөгөр лөгөді-а, сегга менө-жө і вөтлөны? Җик кушөн, некушөм паж оз сетны..

Милитсион. Сы јылыг суд раҗберитас. Милі егө овмөс јукны локтө.

С т е п а (Мітрејлы) Віт во те жірін міжанös Клавдікөд..
Ordöm мыл кофзїк те вöлін міжан овмöсын...

Мітреј (Степалы скöрыө) Мыј трустла-нö ескö мун-
лін ме саяс?

С т е п а (богтö самöвар вывғыс трубасö) Göкыд вöлі ужав-
ныс міжанлы мужїк морттöгыс, сїјөн і мунлі... А
те, отсöг пыфді, јешцö јонжыка торкін олöмны-
мöс (пöлыштö самöвар пышкö).

К і р ö Вегкыда-кö шуны, Мітрејыд омöлік көзаин-жö
вöлі...Ен лöгас, Мітреј!.. Етащöм даг бур овмöс
вылад ескö позїс теныд красујтчыныд-da!..

С т е п а „Красујтчїс“ тај віт во чöж: смекајтчїс, нар-
тїтчїс міжан вылын... Воçö сегга ез-нын тырмы тер-
пенҗеным міжан дај јукгыны лої...Зев ескö быт-
тö јöзгаңыс абу лöгыд, да, мыј керан...

Мітреј Töda-öd kodі ыштöдіс јукгыныс.

С т е п а Kodі-нö ыштöдас? Аслым-нын-öd гөлөмөç став
локыс јїжіс, быд сөнөç мортчїс.

Мітреј Закар саяö лөгөдчан мунны, больше нічево!
Cijö-i гудралїс.

С т е п а (серам пыр) Кыгкö тај ем јöјыд!.. „Закар саяö“
пö. Вегїг і думвылын сїјö җекор ез вöв. Муна-
кö ме јешцö кодкö-саяö којмöдыс,—вöлігті ескö
і лоа пöслöвичанад, јöз серамтујад. Тырмас-нын
сегга менам нем вылö.

Мітреј Сїçкö Артїп коммуҗїстыд. Салдатад ветліс-
да, вывті-нын уна тöдö. Відчыг, мед нывтö сїјö
тенгыд ез кокышт-а.

С т е п а (самöвар дорын ноксö) Кыті-нö кущöм Артїпыс?

К і р ö Вегшөрö шуан другö, Мітреј. Гөрд арміягыд
воём борас Артїпыд зев бура кутчыгö быд уж до-
рö, дај јöзсö богтөдны вермö...

Мільтс. Кырымаг вај, Мітреј, міжанлы Һекор кызыныс тіжанлыг венчөмнытө!.. Кујім лун мыгті теныд ковмас петны татыг...

Мітреј Ме ог кырымаг!.. Кушөн овмөсыг пај сеттөг ог пет Һі, больше нічего.

Мільтс. Он-кө кырымаг, сің олас, сіңі-і гіжам, поңатейјас кырымаласны дај шаң (гіжө).

Гтепа Пај ковмөма. Мыј-нө те лөгөдлін міжан овмөсас? Кушөн волін—кушөн і мунан (щажнікө щаж пуктө да заваритө).

Кірө „Прикод-рөскөд еерен“, кың важөн шулас вөлі пісарыд.

Мільтс. (поңатөјјаслы) Вајө-нө кырымалөј тајө приказсө, гіжсөј, со, етатчө. (Паңатөјјас кырымалөны).

Мітреј (бокө) Часлы, Клавфукыд ме сајын өні лоас-да, став овмөсыд-на бөр меным вескалас!.. (гораа) да-өд і гортад оз поң пырны-Һі: бағ кулөм мыгті став овмөссө вокјас јукісны... Кук-купукты тај колі, буракө, ме!.. Ог мун, больше нічево!

Кірө (Каталы) Мі-нө текөд, Ката, огө-на торјөдчө?

Ката Мітреј мозыд-кө кутан јуны да карапужитчыны, регыд і те-на адқан тујтө...Өні тај, со, абу дыр торјөдчыныд...Мілтсионерыд локтас, кырымөдас дај—ушывајтчы ме діныс!..

Мільтс. (Каталы) Мі агным Һекөдөс огө вермө јукны, мі толькө пөрадок лөгөдам... (четчө да гартө лапкасө) Но мунам сегга!.. (Мітрејлы) Мед мөдыг ез ковмы воыны сегга мырдөн тенө татыг вөтлыны: кујім лун мыгті пет, Мітреј, тајө керкагыс! (лөбөдчө мунны, поңатөјјас щөщ лөбөдчөны мунны).

Мітреј Бөрвылас адқам, мыј вөчны...Тіжан вылөсправа корглам-на, больше нічево!..

Степа (лөгөдалб чашкајас, стөканјас. Милітсіонерлы) Ен-на мун, щажсө жуам да вөлыгті.

Милітс. Некор, Степаніда, колө-на јешщө гоз-мөдлаө пыравны...Прөщажтлөј! (петбны).

2-d петкөдчөм.

Митреј (пукоө лабичө, пызан помас) да-өд вѳт во-чөжөн ме мыјкө тани ужавлі-жө, најөвітлі-жө? кыңи-нө друг сегга вөтлыны көжаинөс?

Степа Те код „көжаиныд“ толкө падмөдө олөмсө. Мыј-нө те најөвітлін, вѳгтав? даг овмөс вылас-на пыр ыжыдавлін. Öтѳ гыжпом ыжда дөбра-өд вѳт воөн ен лөгөд! Ужавныс медјонасө мијанлы еңа-нылалы пыр сурліс. А те мыј најөвітлін— сѳјөс і сѳсјалін самөкурөн да винаөн...Лант-ңин лүтщө!

Кірө Кыңи-нө ескө олан те сегга, Степа, мужіктө-гыд? Көжајствоад-өд бура унала-на ковмывлө мужічеј кыд. Тѳ-өд еңа-ныла онө-жө вермө став ужсө агныд вөчны?

Митреј Метөг кыкнанныс пөгібө воасны, больше ңичево!

Степа Пөгібгыс өні, слабөг, мынім-да, кыңкө олам-ңин...Бур јөз отсаласны...Сегга Клавді вылө на-дејаөн-да...

Митреј (торкө) Клавдукөс ен лыст, Степа, сөкыд уж вылө кесјөдны! Сы вылын менам лоө вөлаыс!! Тегы-кө мыні, өні сегга ме Клавдуккөд овмөд-ча, больше ңичево! Кылад?..

(Ставныс чујмөны).

Кірө (шенчөмөн) Митреј, тенад-нө јурвежөрыд ез-на кокпыдөсад летчы? Шуан-жө, другө, ңинөмабутөт? Кыг-нө сѳјө Клавді текөд өтлагас?

Г т е п а (сераліг моз) Гор-нын өні, он-нын удіт сме-
кайтчыныд!..

М і т р е ј Нөүті ог шу смекайтчөм куза. Векыда-кө
шуны, ме тајө овмөсас ег Степа вөсна пырав.
Клавдукыс вөлі гөлөм вылө воө-da, сійөн. Ме
ачым-нын вөлі көсја торјөдчыныс Степакөд. Өні
сійө ачыс көртөдсө раыс... Віт во чөж ме відчы-
гі Клавдукөс, вөлыгті кадыс воіс.

Г т е п а Төда-өд: ставсө меным Клавді вiгтавліс...
Абу і жанім теныд?..da, јешщө, кыз шуласны,
тырмылөма-на молитваным да, загрекыд мiжанөс
өнөз ез су! (скөрыс). Мун менам керкаыг да мед
сегга кок помыд һекор ез вөв!..Јандыгтөм гін!

М і т р е ј Те ме вылө лыгтан тазі горзыны, трагича?..
Вегіг мiлтсiөнер кујим лун строк гетіс, а те грө-
читчан өні вөтлыны? Нөрөвітлан-на! Уна-на веж-
гас тајө кујим луннас, виқөдлан тон ачыд!.. Клав-
дук локтас-da, ставыс мөдарө пуккылтчас!

Г т е п а (вајө пызан вылө самөвар, һаһ да мыј-da) Нинөм
оз ло!..(Кирөлы да Каталы) Кирө, Ката, топөдчөј
вајө, пызанлаһыс пуксөј!..

К і р ө Зыканныд-da, бытө абу-і лөсыд щажтө јуны.

Г т е п а Пуксөј, пуксөј, һинөм виқөдны та вылө...Көнкө
тај дыр кутіс Клавді ветлыны-da, сытөг-һин јуам.

К і р ө Сіјө-өд лыффыган керкаад, көнкө, муркөдчө.
Час инө өті стөкан јуа. (көсјө јурбитны да јенсөз
адзы) На, тiјан тај јенжаж-һи һинөм-һин абу?
(Сіз пуксө пызан сајас).

Г т е п а Төрыт ставсө ідраліс Клавді, кытчөкө кумө
петкөдліс. Ог төд, мыјсегга лөө. Шуө тај: јенја-
сыд-пө бытө прөстөј пөвјас, һекушөм јен-пө
һекөн абу...Пукгы, Ката, пөгвасө ју! (Ката перна-
пасаөд да матыгтө пызанлан).

Мітреј Менө-нө он-һин і мөрт пыдди пукты?.. Вай кіст, больше Һичево!

Степа Вывтісө, Мітреј, ен-һин ме вылын өні каман дуйт! (кістө). Талунја луныс куға јуктала. На, ју

Каға Первојгаһыс колі, Степа, тағі Мітрејтө кутны, ез ков полөм улад летчыглыныд! Сөкі ескө, колөкө, енө і јукгөмөғыз волөј...

Мітреј Степакө ез јуксы, ме-өд ачым ескө торјөд-чи-жө да Клавдуккөд өтлаағи.

Степа Со-өд кущөм-да, кыз сегга такөд олан? Гөд понлы јежыд гөһын оз-һин пет. Јуөј, видлөј һаһсө, мыјкө ескө јежыд сора-да, ез-жө мичасө ловчы... Артіп гозја көсјисны воһы-да, пөжышти...

Каға Гөтрагөма-һин өмөј Артіпыс? Кор-нө? Көдөс вайөма?..

Кірө Төрыт, зонмө, гөтыртөм-на вөлі сјө.

Степа (һуммунө) Өһи-өд абу дыр: мунін да гижэһин дај ставыс... Талун вөлі гижыһыны көсјө.

3-өд петкөдчөм.

Закар (пырө, мичаа вөччөма). Здорово, шај-сакар! С празһником!

Степа Лок, Закар. Самөј куғ кокыд тенад...Пукзы лок пөгвасө мјанкөд јуам.

Закар Пасібө, Степаһида Петровна! Ме бурещ самөвар сажаһ өһи локті...Мітреј Өсіпөвич-тај таниһа-жө? (пуксө коһик лабіч помө).

Мітреј Көһи-нө меным колө лоныс сегга гөртыс өпріч?

Закар Мыјкө тај Өһө Педөр паныдағис да висталө: бығғө-пөволөма мільтсја тенө вөтлыһы Сте-

наніда Петровна керкаыг. Ачыс Педöрыс пöч-
тöй пыдди тїжанö волöма... Ме сөгга зев нїмкоф
лырыг татчö локті, Степаңида Петровнаос про-
здравїтны...

Мітреј (локыг) Јешщö мыжкö он-ö шу, трагїча!..
Ветлан, шöјтан, чöртыс новлöдлö тенö! Ме, вот,
богта да сещöма „проздравїта“, больше нїчево!..
Тенад тајö ужыс, те сујсїн пөж нырнад мїжан
костö?..Степа ковмöма теныд, јеретнїклы!..

Степа Ён сөр нїнöмабусö, Мітреј! Ічöтїкасö кöт ко-
лö-жö јандысны јöзгыс...

Мітреј Со тај, жөнїктö дорјыны кутїн! Тöда-öд,
важөн-нїн тöда, вїт во чöж ме тїжанлыг шаш-
нїјаснытö вїзöді!..

Кїрö Мыј сїјö, Мітреј, бызгыны? Те, другö, збылыг
шöјö вошны пондöмыд да ачыд-нїн он тöд мыј-ї сöран

Мітреј (ставныс вылö локыг) Тї уна тöданныд, тра-
гїчајас! Вот егкö богт да ставнытö павварт, боль-
ше нїчево!.

Закар Сы вылö, Мітреј Öсїпöвич, öнї тенад абу-нїн
вöлаыд...Степаңида Петровна öнї ачыс сполнöј
кöчажка!...Вегїг меным щöщ нїмкöд: вїт во чöж-öд
ме сїјöс вїдчыгї...Слава тебе, господї (пернапасаöб),
вöлыгтї сїјö теыг мездыгїс!..

Степа (бöлöмгыс). Мездыгї-кö, Закар, ег-öд те вöсна.
Нылöј менö кыскїс тащöм лок гыбадгыс. Павїбö
Клавфушлы!..Ез-жö тај вегшöрö вош сылөн нїга-
јастö лыдфöмыс да комсомолад пырöмыс...Те, За-
кар, ен і думажт вегїг сы јылыг, ыштö ме јешщö
кодкö сажö лөгöдча мунны!..

Закар (чужмö, повөдмөн сувтö). Степа, мыјнö те шуан?!
(локтö да пельпомöдыс кутö). Он öмöј ме сажö мун?

Степа (нөщыштöб). Мыј-нö те, Закар, јöјмін алы мыј?

Ме өмөј кыв сетлі коркө, көсјығлі те саяө мунны алі мы? Мун, вешјы ме діныс!

Закар (аслыс скөрыс) Но, трасіча! Оз өмөј сур тајө овмөсыс менам кіподулө? (кевмысг моз) Степа, Степуш...Віт во-өд ме тенө відчыгі, быдса віт во чөж...Кывзы, Степаніда!..

Степа Көт дасвітөс јешщө відчыс, ог мун!..Лаңт сор-һичад! да кығи-нө абу јанғим?

Мітреј (Закарлы жерјалө) Бостін? Проздрављајта, Закар Макарөвіч!..

Закар (жугыла бөр пукөб важ местаас) Мыјла-нө он мун, Степаніда?

Ката (Закарлы) Мыј-нө те сені сесга, Закар, қезгыны пондін, труктөс? Оз мун дај ставыс...

Кірө Кыз шуласны, косөма--бергөдчөма тенад һевестаыд.

Закар (на вылө) Тіјанөс-кө оз јуавны, һинөмла шыаг-һыс!.. Ме Степанідалыс јуала.

Степа Ме тај сіғи-жө шуа: ог, міга, мун дај ставыс!.. Мыј трущөпасө ме те саяс адға? Кык мужіккөд тај аслам немын олі-а, сесга шаң.

Закар Сіқкө прөстөј һағеја вөлөма. Кущөм око-та-на вөлі меным гөтырөн олыштны да, оз-һін, тыдалө, удајтчы...

Кірө Оз-һін, пөјалуј, Закар, һинөм пугы. А том-улов оз һевајтны: те ен-на кывлы—Арғип-пө гөт-рагөма?

Закар Быд шалопай јылыс і төдныс вегіс оз ков! Арғипыд сещөм һезгодһык-коммуһіст вөлөма! Вегіс ме вылө кутіс кавшағны. Шуө: ме-пө кулак?.. Сы вөсна меным таво вылө вот сужөмаөг квајты-мын шайт? Рөзөритасны менө қікөң. Мед егкө

Артіпыд і ставныс сені му пырыс мунасны!

Кі р ö Те он-на рözöритчы, Закар. Візмуыд тенад мед-
бур, ачыд он ужав—медөн ставсö ужалöны те-
ныд, дај казакöс візан, ферт, он шу тенö гөл
крестанінөн лібö шөркофемаөн, кулак і ем те.

К а т а (Кірöлы) Ен вывті сені вомтö жерјöдлы, Кірö!
Пыдынжык віз кывтö, судö гуран мыј гурötö
болгöмгыд...

З а к а р (скорыс Кірöлы) Кызі-нö те лыгтан менö ку-
лакнас укöрајтны, а? Ужöда-кö јöзöс—ог прöста-
аслам зептыг-жö сетчö петö.

Кі р ö Кокніда-жö-öd і пырö зептад, оз-на зев кос-
кад гуј.

З а к а р Кöзаяка-кö егкö менам вöлі, секі-нö, гашкö-і...
Öні-öd вегіг і казакöј абу: тöрыт муніс артельö
ужавны... Артіпыд гудралö ставсö, артельсö-пö сіјö
лөгöдöма-і.

Мі т р е ј Мыј шуан, Закар? Казакыд тенад муніс?

З а к а р Муніс тај, кузöјасыс кыскісны трустöс!

Мі т р е ј (німкофа) Богт, вај, менö казакад, Закар!

З а к а р Ен серав, Мітреј Öсіповіч.

Кі р ö А мыј? Мортыс öні ослободітчіс-жö татыг-да,
зев позас.

Мі т р е ј Збылыс шуа: богт, он-öd ворсгы. Но, вај
кітö, больше нічево! (чургöдö кісö Закарлаң, Закар оз
вөрзöдчы—мөвпалö. Мітреј бөр кыскö кісö).

К а т а (сераліг моз) Пöдліннö, Закар, богт і ем! Сте-
пасö пыффі, мужіксö сылыг вај дај артманныд.
Ортчөн, öті вольпасын узлыны кутанныд і быд-
тор.

Кі р ö Лаңт, баба, ен жерјав, кут ассыд куз кывтö
пыдынжык!

К і р ö Лант, баба, ен жерјав, кут зггыд куѣ кывтö пыдынжык!

4-d петкөдчөм.

Пырöны Артїп да Клавді. Артїплөн ічөтік ус-нын ем; паскөмыс гөрдармејеч пормаа, шынеља, козува картуза, тас-маа, сапöга, галїфе гача. Клавді вылын коска лöз ној жакет, сапожкіа, прöстöј чышјана.

К л а в д і (пырöмөн щöщ) Но, мїјанын тај гөгтјас пу-калöны? Здорово ставныдлы! (пöртчыгö).

А р т і п Чолөм-здорово! Щај да сакар тїјанлы! (пуккө куѣмöс, лабїчö, краснöј öшїн dorö).
(Ставныс пырысјаслы чөлөмбытö вїдöны).

Г т е п а (четчö) Муртса егö уѣдö тїјанöс. Зев тај-нö мыјкö дыр?.. (Важö выл чашка, стöкан да һаңсö содтö кїөтö щај).

А р т і п Сїјö-öd вїдчысїгад дыр кажїтчїс... Регыд-ескö бытö лої-da..

Г т е п а Но, важö-жö, пуккөј да јуö сөгга щајсö.

К л а в д і (Артїплы) Пöртчыс, Артїп, да пукгы (ачыс пуккө Катакөд ортчөн).

А р т і п Ладнö. Те тај, Клавдіја, зев öдјö термагїн?.. (Пöртчыгö).

К л а в д і Кынöмөј-нын суммїс лунтырнаd-da. (Сојö),

М і т р е ј (мелїа код) Но, Клавфук, öнї сөгга і мїјанлы текöд позас сорнїтыштны.

К л а в д і Мыј јылыс-нын, дадö?

М і т р е ј Кущöм-нö ме теныд, Клавфук, дад?.. Ен-нын сөгга öнї шу сїқї менö... Мамыд меыс öнї торјöд-чїс, ме колї вöльнöј тїтса-код... Важ-жö вїгтав, Клавфук, öнї став дырјыс: мунан он те ме сажö?.. Вїгтав, ен пов, больше нїчево!

(Унадн прыскöптöны-серкөтöны),

К л а в ђ і (четчö сепаліг тырї) Ок, менам-öd і вуні пы-
рїгөн вігтавныс. (Бостö Артіпöс сој бордöдыс да лок-
тöны пызан дорö кыкнанныс) Гормін, ђађö!.. (Ставныс-
лы) Мі Артіпкöd талунгањ гозја: Артіп—менама
верöс, ме—сылөн гöтыр!.. Гојöј да јуöј! Тајö
міјан ставыс—свађбаыс і пірыс... Пукгы, Артіп...

(Пукöны кыкнанныс).

(Ставныс бура дыр кежлö шемöс коллöны: Мітреј вомсö
паскöдöмөн сулалö; Закар четчö да гөрбылтчöмөн. зев öу-
га выл гозја вылö çоргö, щöкасö вэçö чургöдöмөн. Степа
зев паокыда нумјалö).

С т е п а (Артіп гозјалы) Ме-öd тајöјаслы нінöм-на ег
вігтав, агныд ті сіçі щöктінныд-да.

К і р ö (Кавалы) Вај-жö, Ката, мі татыг петам, мед
пукгасны татчö ічмөн гозјаыс. (сувтöны, петны кöс-
јöны).

К л а в ђ і Пукалöј, пукалöј сені, öткoђ-öd... (Кірö гозја
бөр пукöны да шпынјалöны, кор-сурö віçöдлöны Артіп гоз-
ја вылö).

М і т р е ј (јöј-кођ) Мыј-нö тајö лöй?! „Збылыг öмöј те
Клавђук, мунін Артіп саяс?!

К л а в ђ і Збылыг, ђерт. Мыј сещöма повђін?

М і т р е ј Ог веріт!.. Ог веріт, больше нічево!..

А р т і п Он-кö веріт, ветлы да волісполкомыг
јуав. Талун мі сені Клавђікöd гіжеім.

З а к а р (аслыс) Тпу! Татчö-нын незгöднікыд сујсöма
Слöјмас тај, трасіча.

К і р ö Міга, кущöм Артіп гозјаöс бара відчыгö Сте-
панд? Со вöлөм кодјас!.. Проздравляју законным
браком!

К л а в ђ і Пагібö!

З а к а р (копрађ) Ме щöщ проздравляју!..

К і р ö (Закарлы) Те, Закар, мöд проздравляјтöмö-нын
талун вескалін.

Мітреј (скорыо Клавѣлы). Кыѣ-нө те, Клавѣук, стер-
во, лыгтін мунныс Артїп саяс? Ме-нө мыј вөлі?!
(камгө пызанө) Оз ло сіѣ! Ог верїт! Го-лешак, боль-
ше нічево!

К л а в ѣ і (чорыда коѣ) Ен тані јортчы, Мітреј, абу лө-
гыд!.. Лоома-нын өні-да, кыг богтан... Ме ас вы-
лын ачым ыжыдыс. Нем чөж-өд он-жө сөгга те
міјан вылын ыжыдав. Тырмас, терпїтїм-нын, шу,
вывтї дыр тенө!

А р т ѣ і Кад-нын сөгга неуна і лапкөдчыштны!

Мітреј (Артїплы) Те ен шыг сенї! (Клавѣлы) Мыј-
нө те вөчїн? Віт во чөж-өд ме тенө, трагїчаөс,
відчыгї—віѣ да дөчөрїтї, а те Артїп саяө богтө-
мыд да мунөмыд?!

К л а в ѣ і Віт во чөж те ме бөрга вөтлыгїн, быд вог-
ков кыјөдїн, віт во чөж-жө ме тег мынтөдчї да
вөлігтї өні сөгга мыні!

С т е п а дај ме віт во чөж мучїтчї да мыні! (Клавѣлы)
Мїлїтсіонер волїс өнтај да щөктїс дафыдлы пет-
ны мїјаныг.

К л а в ѣ і Сы пыѣдї мї кутам танї овны кујїмөн. Мї
сіѣ-ї вігталїм ісполкомын (ставныслы). Оз ков не-
кор полөм улө летчыгны! Мї мамөкөд вывтї таыг
повлїм-да, гашкө сіјөн і олөмыс ез вөв. Сөг-
га менам мывкыдөј вежгїс карө медвоzzaыг лет-
чылөмгаң. Мыјөн вөлі повны кута, думышта Ка-
лыкова домна јылыг, дај бырө вөлі полөмөј. Öнї.
дөрт-нын, повтөг кутам овны. Пармаса нывбабас-
лы оз ков полөмөн овны!

З а к а р Сїѣкө-нө, Степа, меным нїнөм-нын те вылө і
нафөјтчыны?.. Аттө! Віт во чөж өд ме гөлөм бер-
дын тенө віѣ!..

А р т ѣ і п (Закарлы) Тенад-өд кулак-гөлөмыд—кын гөлөм

З а к а р Менам кын гөлөм?.. Ок, те, Һезгөһник!

К і р ө (Арҗиплы) Сылөн јешщө-і казакыс төрыт пышжө-
ма-да, җік-һін көнкө гөлөмыс јіҗіс.

А р җ и п Төдөмыг. Батракјасөс вермім өтувтны-да,
ферт, абу зев һімкоф кулакјасыдлы.

З а к а р Рөзбојнікјас! Ті менө рөзөрйтны-помавны көс-
јанныд. Сің-һін-өд җік өтнамос колінныд.

К а җ а Мітрејтө богт, вөзјыгө тај мортыс казакад.

А р җ и п Збылыг, вөзјыгө алы мыј?

М і т р е ј (лептө јурсө, скөрыө) Мыј-нө көф вөзјыга?.. дај
пыра Закар ордас... Богтан, Закар?

З а к а р Лок, богта бара! Тенө? Рад богта, другө!

А р җ и п Зев тај лөгыда артміс: те коф ідөртөм, јуыг
„көҗаиныд“ бурещ кулаклы отсагысө і згөфитчас,
сегга һінөм!

М і т р е ј Те ен-на сещөма серав, молокосос! Мі За-
каркөд бергөдам-на ставсө мөдарө банөн! (Петө
пызан сајыө).

З а к а р Тіјанөс, көммунистјасөс, топөдлам-на мі шще-
мілө костө, помһитлөј!

А р җ и п Вынныд оз сузгы тіјан!

М і т р е ј (скөрыө боөтө чашка бљуда, шыбытө жојас да кок-
нас талалө) Со кыҗі мі-тіјан кофсө і варкөдам, бол-
ше һичево!

З а к а р (щөщ талалө бљудчіксө) Вегкыда нырам, тра-
січајасөс!.. Коспу јылө увлаһ јурөн тоһгөдам
ставнытө!

К л а в җ и Нолтө, ті кык друг, өвгөј сегга, енө сещө-
на рөзбушитчөј міјанын! (Мітрејлы) Ен-на те лө-
гөдлы бљудчіксө југлынныд! Ен дур!

К а җ а Мед!.. Шуласны тај: свафба вылын-кө-пө доз-

муктö жуслан, шудажыка гозја пондасны овны.
Тажö-öd бур вождö.

Митреј (скорыө) Ме недöкмыштö тајö блудчиксö, ао-
нытö тiжанöс пасварта ставнытö!

Занар Резöдлам-на тiжанлыг овмöснытö, ставсö ас-
ланым бала вылö зевтам. (Митрејлы) Лок, Митреј,
мунам ме ordö, алi калтчан-на?

Митреј Ог-жö кoлтчы коммунистјас пöвсö! Муна!..
(адждö пишчал) Час, богта көт тајö „крымкасö“!
(кöсјö суждöны) Згöдiтчас-на...

Степа (кутö) Ен-на те сiјöс лöгöдлы, ен вöрждö!

Митреј Мы-нö ме вiт онас нiнöм ег лöгöдлы
алi мы?

Степа Мы-кö кö-лöгöдлiн богт ассыд кöлујтö, ајöз доб
ра вылö ен нужждöлы кiтö!

Митреј Но, сiждö нiнöм, те-ногөн ег i лöгöдлы? А
лампасö ме ег лöгöдлы алi мы?.. Вaj менчым
лампајассö, дај кой-бефсö щöщ, больше нiчево!

Клавди Гет, мамö, мед нуас гöрғыс! Кум öждс do-
рын тај сулалö.
(Степа петö).

5-d петкöдчöм.

Арѳiп Мыј аслас ем—ставсö колö гетны, мед сы-
лөн татчö волан тујыс тупкыгас.

Митреј Ог i лок рöзбојникјас дiнö!

Клавди Ен i лок, нiнöм сегга теныд татыг i кор-
ныс!

Кiрö Нѳajtсö толькö кыскаласны жöж тырыд...

Митреј (Кiрö-вылö) Те, Кiрö, на дор-жö сулалан? Ачыд
јешщö друг морт вöвлiн-а.

К і р ö Ылса друг-жө вöвлі. Мыј толькө öтi сiктын олам да коркө öтi чöс тужöд кыјывлім-а, сесга ынöм-жө торја другјасөн егö вöвлө мi текöд.

6-d петкöдчöм.

С т е п а (пыртö лампа гоз, да кој беф. Чöвтö жојас) Богт, ну! (Мiтреј бөвтö шујга кынаулас лампајассö, веккыд кiас кој бефсö).

К л а в ђ і (Артыпкöд четчöны) Мун да Карзан кыр јывган шлывкнiт iскөвт сесга лампанад: лымјыс емна көн сурö бөрöзда-гуранјасас, кытчö-кө-öд всан-на гашкö.

М i т р е ј (ырыштчö Клавђi вылö кој бефнас) Сущка, вот-морöсад курвалы, дај больше ычево! (сы дiнö узкöдчöны Степа да Артып да мырфöдöны бефсö).

А р т ы п Те-нö мыј пондiн сесга тани карапужитчыны?.. Мун, другö, татыг сiккö! Клавђiöс ен лыст вөрчöдны ыкор!

С т е п а дурмiс тај зiкöз!

К л а в ђ і (бөвтö Артып ордыгө кој бефсö да шöрi чегö). На! Мун со, кој беф бөргаыд ачыд сесга щöщ! (Востлö öзöс да шыбытö беф торјассö посвозö).

К і р ö Кыз шуласны, по-шеју да гож возö!

М i т р е ј (воцсаөб Артыпкöд, локыг оералö) Те менö вöтлыны көсјан? Те öд муртса-на татчö кок пöвтö сујiн, а ме Клавђiкöд ыль во-ынiн гöтыркöд моз оли! Те-öд менам свöјак, тöдан-кө, больше ычево!..

К л а в ђ і (скöрыгө) Мыјнö те сени лöжсö сöран? Есщöм кывјас лыстан ме вылö шуны? (кутчыгө Мiтрејöс тојлавны) Мун мiјаныг, лок кулыган! Теныд-öд ыкущöм јанзiм-ын, тыдалö, абу!

А р т ы п Локысла сiз шуагö, оз-ынiн тöд мыј керныс-

да... Мун! Љакöstчыныс вегіг те дінö егкö нї-
нöмла-да... Мун!

Степа (щöщ кутчыöб) Мун, пез горш, мїяныг!

Мїтреј Бурөн ог мун!.. (друг горзö) Ој, караул!..
Караул, віны кутїсны!.. (лампајасö уокöдö).

Клавді Ен горзы, полöкала!

Закар (кутчыöб дорјыны Мїтрејöс) Летчыгöј. Енö öбö-
дїтöј менчым другсö!.. Нолтö, Мїтреј, öдöбтылам
өтвылыг!.. Но-о-о! (нокобны ставныс, кашкбны, ружтбны).

Кірö (четчö да щöщ отсалö вöтлыны Мїтрејöс да Закарöс)
Но? Тї-тај прамöјöң когагны кутїнныд? Мїтреј,
Закар, летчыгöј!..

Ката (щöщ локтö) Сїлітчїсны тај, збылыг! Тодмыш-
кавны колö, чужјавны кыкнаннысö.

Артіп Ушывајтчöј-жö вајö татыг кык-друг, весагöј!
Шагом марш. (Закарöс да Мїтрејöс тојлалö öңöс сајö. Сы
бöрза петбны щöщ: Клавді, Кірö да Ката. Посвоңын бура
дыр грїмöдчöм да увгöм кылö).

Степа Вöлігті, тыдалö, мынім мїстöм чужöмыг! Вот
го чудесаыс!?

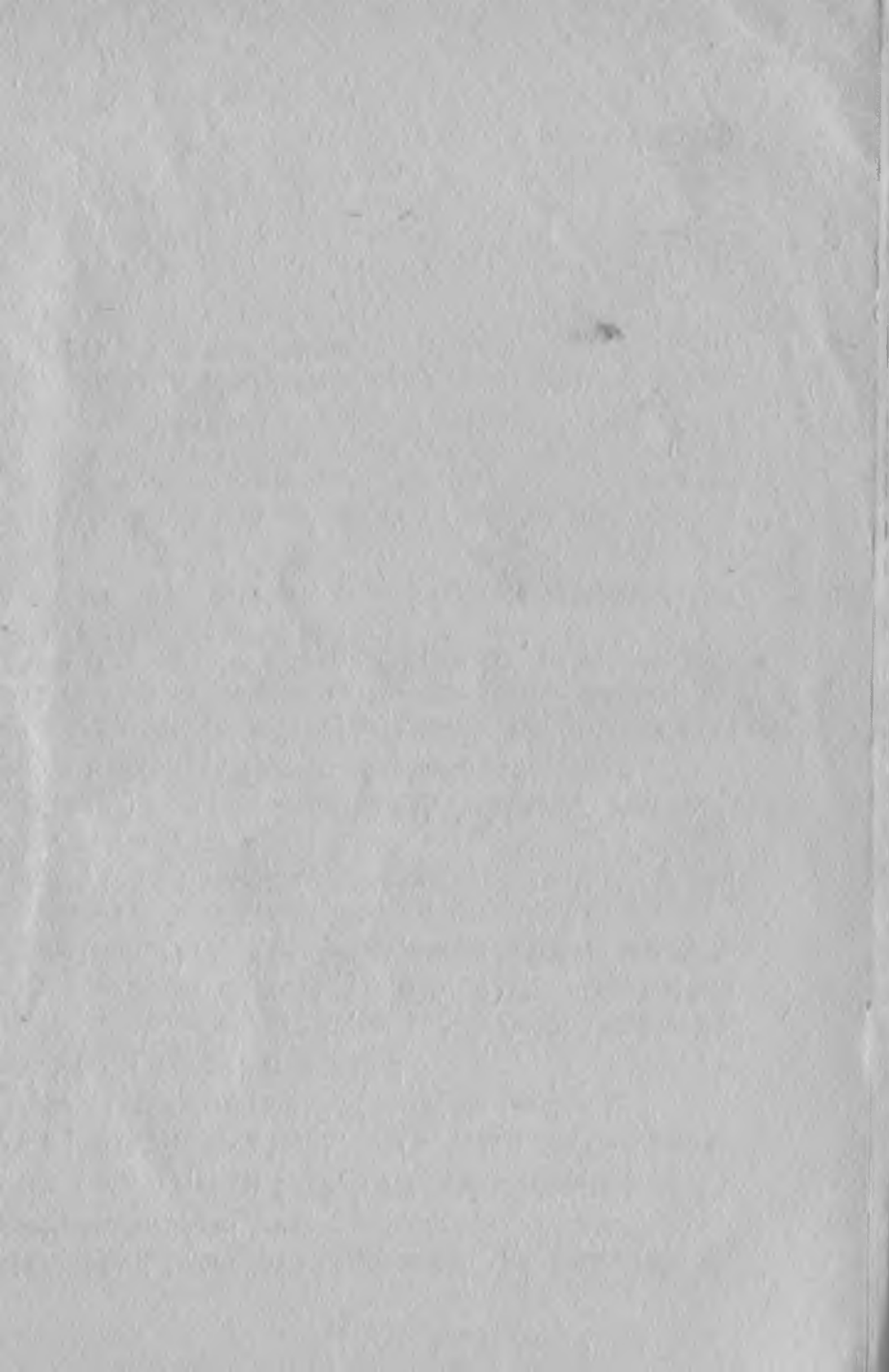
Артіп (пырö бөстö лампајассö да шыбытö посвоңас) Налöј,
бөстöј мортöтї лампа пöлөн да ісковтöј кыкнан-
ныд Карзан гуранас, кытчöң онö турбылтчöј!
(Сајын кылö Кірöлөн да Каталөн серам).

Мїтреј (сајаы) Помнїтланныд тї, рöзбојнїкјас! Щын-
јыв ставсö лептам, больше нїчево! (бөстö сыены)
„Пöгледнöј нöнешнöј феңочїк“..

Артіп. А, ферт-нїн, öнї „Последнеј феңочекјас“ тї-
јанлы воїсны!

(Мукбдыс пырбны).

И/У 0-60.

ДОНЫС 40 УР